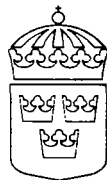

Utrikesutskottets betänkande

1989/90:UU22

Mänskliga rättigheter

1989/90
UU22

Sammanfattning

Överallt i världen förnekas och kränks människors rättigheter, såväl de medborgerliga och politiska som de ekonomiska, sociala och kulturella. FN, Europarådet samt andra internationella och regionala samman slutningar har antagit folkrättsliga regler som är ägnade att skydda de mänskliga rättigheterna. Efterlevnaden av reglerna är dock dålig.

De motioner som utskottet här skall behandla tar upp den svenska regeringens skyldighet och ansvar att såväl internationellt som här hemma bevaka att de normer och principer som finns rörande de mänskliga rättigheterna dels utvecklas och förbättras, dels efterlevs. Några motioner behandlar arbetet inom det internationella samfundet och hur det kan förbättras och bli mer effektivt. Andra motioner tar upp brott mot de mänskliga rättigheterna i specifika länder. Åter andra behandlar vissa specifika brott mot de mänskliga rättigheterna eller olika särskilt utsatta grupper.

Utskottet behandlar följande frågor.

1. Initiativ för att stärka det folkrättsliga regelsystemet (U606, U614, U616 yrkandena 1–6, U622 yrkandena 1 och 2, U635 yrkande 5, U641 yrkandena 1, 2, 5, 9, 10, 12, 13 och 15, U642 yrkandena 4–6 och 17, U645 yrkande 6)

2. Åtgärder för att förbättra efterlevnaden av det internationella regelsystemet (U622 yrkande 3, U641 yrkandena 3, 5–8, U642 yrkandena 2 och 3, U645 yrkandena 2–4)

3. Mänskliga rättigheter i Sovjetunionen (U601, U609 yrkandena 1 och 2, U648)

4. Mänskliga rättigheter i Kosovo (U605 yrkandena 1 och 2)

5. Mänskliga rättigheter i Albanien (U623, U641 yrkande 11 och U651)

6. Mänskliga rättigheter i Turkiet (U624 yrkandena 1–3, U641 yrkande 4)

7. Mänskliga rättigheter i Palestina (U606 yrkande 3)

8. Det kurdiska folkets mänskliga rättigheter (U626, U641 yrkande 11, U642 yrkande 8, U654 yrkandena 1–4, U655 yrkandena 1–7)

9. Mänskliga rättigheter i Afghanistan (U629 yrkandena 1–5 och 9)

10. Mänskliga rättigheter i Iran (U642 yrkande 14, U650)

11. Mänskliga rättigheter i Irak (U641 yrkande 11 och U642 yrkande 15)
12. Mänskliga rättigheter i Indonesien (U618 yrkandena 2–5, U630 yrkandena 2–6)
13. Mänskliga rättigheter i Tibet (U610 yrkandena 1–3, U615 yrkandena 1–4, U631, U642 yrkande 16 och U649)
14. Självbestämmande för och mänskliga rättigheter i Västsahara (U627 yrkandena 1–3, U628 yrkandena 1 och 4, U642 yrkandena 10 och 11)
15. Mänskliga rättigheter i Sudan (U635 yrkande 4)
16. Mänskliga rättigheter i Somalia (U635 yrkande 3 och U636)
17. Mänskliga rättigheter i Amerika (U604 yrkandena 1 och 2, U639, U641 yrkande 11 och U643)

Motionerna

1989/90:U601 av Lars Ahlström (m) vari yrkas att riksdagen begär att regeringen vid internationella och bilaterala förhandlingar uppmärksammar Lev och Lia Milmans fall.

1989/90:U604 av Bertil Måbrink (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen ger regeringen i uppdrag att verka för att det skapas möjligheter till en fredlig och demokratisk utveckling i El Salvador,
2. att riksdagen begär att regeringen verkar för att all utländsk inblandning i El Salvadors inre angelägenheter upphör.

1989/90:U605 av Eva Goës och Marianne Samuelsson (mp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om den politiska situationen i Kosovo,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att under rådande omständigheter betrakta dem som flytt från Kosovo som politiska flyktingar.

1989/90:U606 av Ingela Mårtensson och Kjell-Arne Welin (fp) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om plastkolor,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om den av FN tillsatta kommittén som har till uppgift att studera mänskliga rättigheter i de av Israel ockuperade områdena.

1989/90:U609 av Marianne Andersson i Vårgårda och Elving Andersson (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder för att Lev Milman/Lia Krichman skall få utresetillstånd,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om initiativ till en ny vidgad rättighetsförklaring för etniska minoriteter.

1989/90:U610 av Kaj Nilsson och Ragnhild Pohanka (mp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att möjliggöra fredssamtal mellan Dalai Lama och den kinesiska regeringen, förslagsvis i Stockholm,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att det är angeläget att Dalai Lama och representanter för den tibetanska exilregeringen inbjuds officiellt till Sverige för samtal om Tibets problem,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att frågan om det tibetanska folkets rätt till självbestämmande bör väckas på instundande möte i februari 1990 i Förenta nationerna om de mänskliga rättigheterna såväl som i andra FN-organ och internationella fora, i enlighet med FNs generalförsamlings resolution nr 1723/XVI.

1989/90:U614 av Hans Lindblad (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att "statsbesök" till och från Sverige i princip endast skall omfatta demokratiska länder.

1989/90:U615 av Eva Björne m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen begär att regeringen agerar internationellt och i internationella fora för att kineserna skall respektera de mänskliga rättigheterna i Tibet,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige i FN skall verka för tillsättande av en särskild FN-kommissarie med uppgift att granska respekten för de mänskliga rättigheterna i Tibet,

3. att riksdagen som sin mening uttalar att regeringen i internationella fora bör verka för att kineserna skall respektera den fjärde Genèvekonventionen från 1949,

4. att riksdagen som sin mening uttalar att regeringen bör stödja Dalai Lamas fredsplan och internationellt och i internationella fora stöder att fredsförhandlingar mellan Kina och Tibet kommer till stånd.

1989/90:U616 av Claes Roxbergh m.fl. (mp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige aktivt skall stödja yttrandefriheten enligt vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om barnsoldater,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fackens frihet,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts angående tortyr och fängslande utan rättegång och påtalar detta i FN,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om dödsstraff, utomrättsliga avrättningar och "försvinnanden" och påtalar detta i FN,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om barnprostitution.

1989/90:U618 av Eva Goës m.fl. (mp) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stöd till Östra Timor och Västpapas självbestämmande,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stöd för en demokratisk utveckling och stöd för mänskliga rättigheter i Indonesien,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige skall lämna IGGI,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stöd till befrielseörelsen i Östra Timor och Västpapua.

1989/90:U622 av Inger Koch m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett intensifierat svenskt agerande i frågor som rör mänskliga fri- och rättigheter i syfte att stärka FN-systemet och respekten för efterlevnaden av FNs konvention om de mänskliga rättigheterna,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om Sveriges agerande när det gäller internationell inspektion av fångelser,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige bör verka för ökade resurser för FNs centrum för mänskliga rättigheter.

1989/90:U623 av Lars Leijonborg (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tätare kontakter mellan Sverige och Albanien i syfte att främja en utveckling mot större respekt för de mänskliga rättigheterna i det landet.

1989/90:U624 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige i Europarådet skall verka för att Turkiet ställs inför den europeiska MR-kommissionen för brott mot de mänskliga fri- och rättigheterna,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige vid kommande ESK-möten påtalar Turkiets brist på efterlevnad av ratificerade konventioner.

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige i FNs kommission för mänskliga rättigheter skall verka för att Turkiet tas upp till behandling och föreslå att landet blir föremål för särskild rapportering (grupp eller särskild rapportör).

1989/90:U626 av Inger Koch (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige skall fortsätta att verka för att kurdernas mänskliga rättigheter tas upp till behandling i FN.

1989/90:U627 av Ragnhild Pohanka och Eva Goës (mp) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär att Sverige skall ta ett nordiskt initiativ för att en folkomröstning genomförs enligt vad i motionen anförts,

2. att riksdagen hos regeringen begär att initiativ om fredssamtal tas enligt vad som i motionen anförts,

3. att riksdagen hos regeringen begär att inom kommissionen för de mänskliga rättigheterna i Genève tas de initiativ angående försvunna västsahariska ungdomar enligt vad i motionen anförts.

1989/90:U628 av Ingela Mårtensson m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om aktivt stöd för dialog mellan Polisario och Marocko,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om FN-observatörer i Västsahara.

1989/90:U629 av Alf Wennerfors och Inger Koch (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fortsatta svenska ansträngningar för att värna om det afghanska folkets nationella oberoende,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fortsatt svenskt stöd till FN:s arbete för att åstadkomma fred och nationellt självbestämmande för Afghanistans folk,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fortsatta undersökningar om hur parterna i den afghanska konflikten efterlever den internationella folkrätten, FN-stadgan, deklarationen om mänskliga fri- och rättigheter och Genèvekonventionen,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om respekt för folkrätten, FN-stadgan, deklarationen om de mänskliga fri- och rättigheterna och Genèvekonventionen,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kontakter med de afghanska befrielseströmmarna.

1989/90:U630 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige skall lämna IGGI,

3. att riksdagen uttalar att något svenskt biståndssamarbete med Indonesien inte skall upptagas så länge landet bryter mot folkrätten,

4. att riksdagen uttalar sitt stöd för förslaget om en folkomröstning i Östtimor,

5. att riksdagen begär initiativ av regeringen för att få frågan om Västpapas status upptagen till förnyad behandling i FN,

6. att riksdagen uttalar att humanitärt stöd skall lämnas arbetet för demokrati och mänskliga rättigheter i Indonesien, till Fretilin i Östtimor och OPM i Västpapua.

1989/90:U631 av Lars Leijonborg (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att regeringen i internationella fora bör verka för att Tibets ställning skall avgöras genom en internationellt kontrollerad folkomröstning.

1989/90:U635 av Inger Koch (m) vari yrkas

1989/90:UU22

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige verkar för att brotten mot mänskliga rättigheter i Somalia tas upp till behandling i FNs kommission för mänskliga rättigheter.

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige bör verka för att brotten mot mänskliga rättigheter i Sudan tas upp till behandling i FNs kommission för mänskliga rättigheter.

1989/90:U636 av Sylvia Pettersson m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att en FN-observatör bör utses för att undersöka förföljelsen av oliktankande och kränkningarna av de mänskliga rättigheterna i Somalia.

1989/90:U639 av Erkki Tammenoksa och Ingegerd Elm (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stödet till det salvadoranska folket.

1989/90:U641 av Maria Leissner m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en konvention om förbud mot dödsstraffet, en konvention om skydd för flyktingar undan krig och andra katastrofer samt ett utbyggt skydd för barn i väpnade konflikter.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder för att fler länder skall ansluta sig till FN-konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter.

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder för att aktivera den mellanstatliga klagorätten.

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att anmäla Turkiet till Europadomstolen samt att ta upp frågan i ESK-processen.

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om internationellt arbete för att fler länder skall ratificera tilläggsprotokollet om individuell och mellanstatlig klagorätt.

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en internationell domstol knuten till konventionen om mänskliga rättigheter.

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om FNs rådgivningsprogram för mänskliga rättigheter.

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en koppling mellan FNs bistånds- och mänskliga rättighetsarbete.

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en FN-observatör för "Human Rights' Defenders".

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett internationellt normsystem för fria val samt organ för internationell valövervakning.

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om aktualiserandet av vissa brott mot mänskliga rättigheter i FN-kommissionen,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att påtala även befrielseörelsers brott mot mänskliga rättigheter,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att ge biståndsavtalen en folkrättslig bas,

15. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om sambandet mellan mänskliga rättigheter och en generös flyktingpolitik.

1989/90:U642 av Pär Granstedt m.fl. (c) vari yrkas

2. att riksdagen hos regeringen begär initiativ till inrättande av ett FN-universitet för demokratifrågor och mänskliga fri- och rättigheter,

3. att riksdagen hos regeringen begär ett sådant initiativ till inrättande av en FN-kommissarie för de mänskliga rättigheterna som motionen förordar,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om svenska insatser mot tortyr,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om svenskt stöd till FN-fonden för tortyrens offer,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av fortsatta svenska ansträngningar för att avskaffa dödsstraffet,

8. att riksdagen hos regeringen begär att de svenska representanterna i FNs kommission för de mänskliga rättigheterna får i uppdrag att väcka frågan om kränkningar av de mänskliga fri- och rättigheterna av kurderna i Turkiet, Iran och Irak,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om svenskt agerande i bilaterala kontakter när det gäller Sovjetunionens deltagande i minröjningsarbetet i Afghanistan m.m.,

10. att riksdagen hos regeringen begär att Sveriges representant i FNs kommission för de mänskliga rättigheterna får i uppdrag att väcka frågan om en undersökningskommission att sändas till Västsahara för att undersöka anmälningar om brott mot de mänskliga rättigheterna,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att i bilaterala kontakter aktualisera genomförandet av FNs fredsplan för Västsahara,

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om insatser för att stärka skyddet för de mänskliga fri- och rättigheterna i Iran,

15. att riksdagen hos regeringen begär att Sveriges representant i FNs kommission för de mänskliga rättigheterna aktualiserar frågan om en särskild rapportör för granskning av anmälda brott mot de mänskliga fri- och rättigheterna i Irak,

16. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om insatser för att medverka till att skyddet för de mänskliga fri- och rättigheterna i Tibet förstärks och att landet får en ökad självstyrelse,

17. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om genomförande av FNs strategiplan för handikappade.

1989/90:U643 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om tillsättande av en kommitté för att 1992 genomföra ett minnesår i solidaritet med Amerikas indianer.

1989/90:U645 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen begär att regeringen i FN tar initiativet till inrättande av en särskild kommissarie för övervakning av de mänskliga rättigheterna,

2. att riksdagen hos regeringen begär initiativ för att förstärka Internationella Haagdomstolens effektivitet enligt vad som i motionen framförts,

3. att riksdagen hos regeringen begär initiativ för att arbetet i MR-kommissionen inte skall kunna hindras av kritiserad stats hot,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att en MR-avdelning bör inrättas på UD,

5. att riksdagen hos regeringen begär initiativ för att åstadkomma ett förbud mot användande av barnsoldater inom ramen för arbetet med humanisering av krigets lagar,

6. att riksdagen hos regeringen begär initiativ till förstärkning av 1980 års vapenkonvention i syfte att införa förbud mot särskilt inhumana s.k. kravallvapen, exempelvis plast- och splitterkulor.

1989/90:U648 av Margareta Fogelberg (fp) vari yrkas att riksdagen begär att regeringen vid internationella och bilaterala förhandlingar till sovjetmyndigheterna framför vad i motionen framförts om de sovjetiska judarnas situation.

1989/90:U649 av Ylva Annerstedt m.fl. (fp, mp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att Sverige stödjer Dalai Lamas fredsplan.

1989/90:U650 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen uppmanar regeringen att verka för att Irans brott mot de mänskliga fri- och rättigheterna uppmärksammas i alla internationella sammanhang.

1989/90:U651 av Inger Koch (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige skall fortsätta att verka för att Albanians brott mot mänskliga rättigheter behandlas i FNs kommission för mänskliga rättigheter.

1989/90:U654 av Ragnhild Pohanka och Inger Schörling (mp) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär att Sverige skall ta upp kurdfrågan i sin helhet i FN med den bakgrund som behandlas i motionen,

2. att riksdagen hos regeringen begär att Sverige i Europarådet tar upp Irans, Iraks, Turkiets och Syriens behandling av sin kurdiska befolkning,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tortyr, fängslande och avrättningar i dessa länder och att internationella initiativ för en humanisering tas,

4. att riksdagen begär att regeringen hos FN begär att UNHCR skall ta över ansvaret för de kurdiska flyktinglägren i Turkiet.

1989/90:U655 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige i FNs kommission för mänskliga rättigheter skall verka för att kurdernas situation i Turkiet, Iran och Irak tas upp till behandling,

2. att riksdagen hos regeringen begär att Sverige skall ta initiativ till att även kurdernas situation kommer att tas upp i fredsförhandlingarna mellan Iran och Irak,

3. att riksdagen hos regeringen begär att Sverige skall verka för att frågan om kurderna som ett folk blir behandlad i FN,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att fortsatta initiativ behövs för att påverka Turkiet till en human behandling av de irakiska kurderna i flyktinglägren,

5. att riksdagen hos regeringen begär initiativ till att verka för att rehabiliteringscentra för handikappade barn i lägren med irakiska kurder i Turkiet upprättas i eller utanför Turket,

6. att riksdagen hos regeringen begär förslag i enlighet med vad i motionen anförts angående föräldralösa barn i de irakiska flyktinglägren i Turkiet,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att handeln med Iran, Irak och Turkiet bör hållas på lägsta möjliga nivå.

Bakgrund

Stärkandet av skyddet för de mänskliga rättigheterna ingår som en central del i svensk utrikes- och biståndspolitik. Den svenska regeringen har med ett starkt stöd hos befolkningen under en lång följd av år arbetat såväl för att stärka det internationella normsystemet på området som att se till att detta normsystem efterlevs.

Sverige är för närvarande medlem i FNs kommission för de mänskliga rättigheterna, MR-kommissionen (1989 t.o.m. 1991).

Utskottet har under en lång följd av år haft anledning framföra sin kritik mot de kränkningar av människornas rättigheter som begås runt om i världen, senast i betänkandena 1988/89:UU6 och 1989/90:UU5. Utskottet har yttrat sig över det svenska internationella engagemanget för skydd av dessa rättigheter och kommit med synpunkter på hur vi från svensk sida skall kunna bidra till att skyddet förbättras och utvidgas.

Ett väl utvecklat folkrättsligt normsystem ligger till grund för det internationella arbetet på att främja de mänskliga rättigheterna. Som grund för det internationella normsystemet ligger FNs allmänna förklaring från 1948 om de mänskliga rättigheterna. Den allmänna förklaringen följdes 1966 av konventionen om de medborgerliga och politiska rättigheterna och av konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. I motsats till förklaringen är båda dessa konventioner bindande för de stater som har undertecknat dem. Till sammans med den allmänna förklaringen brukar dessa konventioner kallas Bill of Human Rights. Hittills har 90 stater antagit konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter och 95 stater konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

Därtill har inom ramen för FN flera konventioner och förklaringar utarbetats med syfte att skydda speciella grupper eller intressen. År 1966 tillkom konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (128 anslutna stater). År 1979 antogs konventionen om avskaffande av allt slags diskriminering av kvinnor (102 anslutna stater). År 1984 antogs konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (51 anslutna stater).

Andra konventioner som antagits i FN och som har relevans för detta betänkande är 1948 års konvention om folkmord, 1951 års konvention om flyktingar (med tilläggsprotokoll 1967), 1954 års konvention om statslösa samt 1926 års slaverikonvention (med tilläggsprotokoll 1966).

Några viktiga framsteg på det normskapande området som gjorts under senare tid har varit att FNs generalförsamling den 20 november 1989 kunde anta en *konvention om barnets rätt*. Likaså antog 1989 års generalförsamling ett frivilligt tilläggsprotokoll till 1966 års konvention om de medborgerliga och politiska rättigheterna. Protokollet gäller avskaffande av *dödsstraff*.

Under utarbetande är en konvention om migrerande arbetares mänskliga rättigheter. Det pågår även arbete på en deklaration om rätten att främja och försvara de mänskliga rättigheterna samt på en deklaration om minoriteters rättigheter.

Även inom FNs fackorgan har antagits en rad konventioner som rör de mänskliga rättigheterna. ILOs medlemmar har t.ex. antagit konventioner rörande barnarbete, föreningsfrihet, förbud mot tvångsarbete, diskriminering inom arbetslivet och rätten till arbete. Inom UNESCO har antagits en konvention mot diskriminering i undervisningen.

Vid sidan av bindande konventioner har FN och FNs fackorgan under åren antagit deklarationer och resolutioner, som inte är bindande men som ändå kan anses tjäna som rättesnöre i vissa folkrättsliga frågor. Exempel på resolutioner och deklarationer som har relevans för de motioner som utskottet nu har att behandla är deklarationen om avskaffande av alla former av religiös ofördragsamhet (1981), en deklaration om barnens rättigheter samt resolutioner om avskaffande av dödsstraff.

Utanför FN-systemet är 1949 års Genèvekonventioner angående skydd för krigets offer m.m. samt de två tilläggsprotokollen från 1977 av betydelse.

Även i Europa har nedlagts ett stort arbete för att främja de mänskliga rättigheterna. Direkt efter FNs allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna utarbetades den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna. Konventionen antogs år 1950 av Europarådet. Samtliga medlemsstater i Europarådet är anslutna till konventionen, och konventionen kan anses ha varit en viktig inspirationskälla för FN-arbetet på samma område. Europarådet har senare antagit åtta tilläggsprotokoll till konventionen. Av intresse är här bl.a. det första protokollet som bl.a. behandlar äganderätten, rätten till fria val och rätten till undervisning och det sjätte protokollet som förbjuder dödsstraff i fredstid.

Skyddet och främjandet av mänskliga rättigheter är och förblir en viktig del av arbetet inom den europeiska säkerhetskonferensen (ESK), och slutdokumentet från Helsingfors (1975) har fått stor betydelse i praktiken. Det sägs uttryckligen i slutdokumentet att respekt för de mänskliga rättigheterna utgör en väsentlig faktor för freden. Slutdokumentet är dock i sig inte juridiskt bindande.

Den europeiska säkerhetskonferensen beslöt när det tredje uppföljningsmötet avslutades i Wien i januari 1989 att i en konferens fortsätta arbetet på att utveckla den s.k. mänskliga dimensionen i det europeiska samarbetet. Utöver de framsteg som gjordes vid Wienmötet är syftet att ytterligare försöka främja respekten för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna samt utöka de mänskliga kontakterna i Europa. Ett första möte hölls i Paris i maj–juni 1989. Ytterligare två möten skall hållas, i Köpenhamn 1990 och Moskva 1991. Dessa tre möten utgör tillsammans konferensen om den mänskliga dimensionen.

Övervakning och kontrollmekanism

Inom FN-systemet har utvecklats kontrollsystem för att tillse att de stater som anslutit sig till en konvention rörande skyddet av de mänskliga rättigheterna också efterlever konventionen. Kontrollen utövas av kommittéer till vilka konventionsstaterna åläggs rapportera om hur de uppfyllt konventionsåtagandena. Vissa av kommittéerna kan även granska klagomål som väcks av en konventionsstat mot en annan eller av enskilda mot en stat. Kontrollkommittéer har upprättats för de tre MR-konventioner som antogs 1966: konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering samt för att övervaka efterlevnaden av 1979 års konvention om avskaffande av allt slags diskriminering av kvinnor och 1984 års tortyrkonvention.

Kommittéernas möjlighet till en effektiv övervakning försvagas dock av att de endast kan pröva klagomål från stater eller enskilda personer, om klagomålet riktar sig mot det begränsade antal stater som uttryckli-

gen genom särskild förklaring eller genom anslutning till ett frivilligt protokoll godtagit kommitténs kompetens att pröva sådana klagomål. Sådana möjligheter finns under konventionen om de medborgerliga och politiska rättigheterna, tortyrkonventionen och rasdiskrimineringskonventionen. Få stater har erkänt enskilda klagomål. Hittills har t.ex. endast 49 av de 90 stater som ratificerat konventionen om politiska och medborgerliga rättigheter anslutit sig till det frivilliga protokollet. Av de 51 stater som antagit 1984 års tortyrkonvention har 22 godkänt kommitténs behörighet att ta upp klagomål från annan konventionsstat. 17 stater har erkänt individuell klagorätt. Endast 14 av de 128 stater som antagit 1966 års rasdiskrimineringskonvention har antagit kommitténs kompetens att behandla klagomål från enskilda.

Under 1989 har Ungern som första öststat anslutit sig till det protokoll till konventionen om de medborgerliga och politiska rättigheterna som erkänner kommitténs kompetens att behandla klagomål från enskilda. Såväl Polen som Sovjetunionen har uttalat eventuell avsikt att ansluta sig.

De olika kommittéerna rapporterar till FNs generalförsamling, vanligen via FNs ekonomiska och sociala råd (ECOSOC). År 1946 upprättade ECOSOC Kommissionen för de mänskliga rättigheterna (MR-kommissionen), som är det centrala organet inom FN-systemet för främjandet av de mänskliga rättigheterna. Kommissionen har även en underkommission (Underkommissionen för förhindrande av diskriminering och skydd av minoriteter). Denna underkommission fungerar delvis som ett beredningsorgan till MR-kommissionen.

MR-kommissionen har utvecklat ett eget kontroll- och övervakningssystem. Kommissionen behandlar varje år sådana klagomål mot stater från enskilda personer eller organisationer som "förefaller att utgöra ett sammanhängande mönster av grova och tillförlitligt styrkta kränkningar av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter".

Denna behandling grundar sig på ECOSOC-resolution 1503 från 1970 och sker på slutna möten där förutom kommissionens medlemmar endast företrädare för den svarande staten får delta när dess fall tas upp.

MR-kommissionen har även under åren utvecklat ett system av särskilda rapportörer eller arbetsgrupper med uppgift att övervaka regeringarnas respekt för mänskliga rättigheter. Sådana rapportörer har tillsatts antingen för att granska ett visst land (landrapportörer) eller för att granska ett visst slag av kränkningar oavsett var dessa förekommer (tematiska rapportörer).

FN-systemet har inga sanktionsmöjligheter mot de stater som kränker de mänskliga rättigheterna. De kommittéer som tillsatts för att kontrollera konventionsstaternas tillämpning av konventionerna och för att pröva klagomål kan inte avge bindande avgöranden. Vid mål mellan två stater kan kommittéerna endast avge rapport med fakta i målet och parternas argumentering. Vid klagomål från en enskild kan kommittén fälla utslag. Detta gäller dock endast de stater som tillträtt det frivilliga protokollet eller avgivit särskild deklaration, eftersom endast de erkänt kommitténs kompetens att pröva enskilda mål. I

andra fall är offentliggörandet av missförhållanden, diskussion och fördömande inom FN-systemet och moraliska påtryckningar på den förbrytande staten de former av sanktion som finns. FN-systemet kan dock inte framtvunga någon form av rättelse mot den berörda statens vilja.

FN kan finansiellt bistå personer vars mänskliga rättigheter kränkts. År 1978 upprättade generalförsamlingen på nordiskt initiativ en frivillig fond för hjälp till personer som utsatts för brott mot de mänskliga rättigheterna i Chile. År 1981 breddades fondens mandat till att bistå personer som utsatts för tortyr oavsett land.

FN kan även bistå med experthjälp till de länder som vill främja mänskliga rättigheter och demokrati utan att ha tillräckliga medel eller kunskaper därför. MR-kommissionen har upprättat ett program för rådgivning och tekniskt bistånd. Biståndet som finansieras via en frivillig fond kan användas till bl.a. utbildning av personal och rådgivning i frågor som rör mänskliga rättigheter. Sverige är största bidragsgivare till fonden.

Europa

Den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna har jämfört med FN-systemet försetts med ett betydligt effektivare implementeringssystem. Övervakningen av att medlemsstaterna efterlever konventionerna sker genom tre organ: den europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna, den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna samt Europarådets ministerkommitté. Två typer av mål kan anhängiggöras inför kommissionen: mellanstatliga mål och enskilda mål. Alla konventionsstaterna (tillika Europarådsmedlemmar) utom Cypern har godtagit den enskilda klagorätten. Kommissionen avlägger rapport till ministerkommittén som kan pröva frågan. På begäran av den berörda staten eller kommissionen kan ett mål även föras till den europeiska domstolen för prövning. Alla Europarådets stater med undantag av Cypern har godkänt domstolens jurisdiktion vad gäller såväl mellanstatliga som enskilda mål. Domstolens dom är bindande för staterna.

I det dokument som antogs vid ESKs tredje uppföljningsmöte i Wien i januari 1989 ingick vad som kan sägas vara en form av mellanstatlig klagorätt: den s.k. mekanismen. Denna består av procedurer enligt vilka staterna kan ta upp hithörande frågor (mänskliga rättigheter) med varandra, påtala brister i och ställa frågor om åtagandenas efterlevnad.

46:e mötet med Kommissionen för de mänskliga rättigheterna

Sedan utskottet senast behandlat motioner rörande skyddet av de mänskliga rättigheterna har *FNs kommission för de mänskliga rättigheterna (MR-kommissionen)* hållit sitt 46:e möte (den 29 januari—den 9 mars 1990).

Diskussionerna under mötet kom positivt att präglas av den förändrade inställningen till medborgerliga och politiska rättigheter som också blivit resultatet av den senaste tidens utveckling i Central- och Östeuropa. Denna utveckling har inneburit att tidigare öst—väst-motsättningar som dominerat kommissionens arbete nu i stor utsträckning försvunnit och att vissa av de u-länder som inte respekterar mänskliga rättigheter blir mer exponerade och utan det stöd som de tidigare ofta av stora politiska skäl haft från öststaterna. Detta kan som allvarlig konsekvens fördjupa den klyfta som finns mellan nord och syd i kommissionen.

En fråga som mycket diskuterades under mötet utan att något resultat uppnåddes var det principbeslut som fattades vid FNs generalförsamlings möte i december 1989 om en utvidgning av kommissionens medlemsantal och en effektivisering av kommissionens arbete. Utvidgningen skall enligt generalförsamlingens beslut ske på grundval av principen om rättvis geografisk fördelning, vilket torde komma att innebära att u-länderna, vilka hittills varit proportionellt underrepresenterade i kommissionen, får samtliga nya platser. Formellt beslut skall fattas under FNs ekonomiska och sociala råds (ECOSOCs) möte i maj 1990.

Det var ett önskemål från många i-länders sida att diskussionerna om effektivisering och utvidgning skulle föras parallellt, medan u-länderna först önskade uppnå beslut om en utvidgning och först därefter diskutera kommissionens arbete.

Bland de många länder som av medlemsstater, observatörer och frivilliga organisationer kritiserades under mötet för olika brott mot de mänskliga rättigheterna var Kina, Irak, Iran Guatemala, Cuba, El Salvador, Haiti, Myanmar (Burma) och Sri Lanka. Enligt den särskilda procedur för konfidentiell behandling som utvecklats (den s.k. 1503-proceduren) granskade kommissionen fem stater som enligt särskilt framförda klagomål förefaller att ha "grovt och i ett sammanhängande mönster kränkt mänskliga rättigheter och grundläggande friheter". Dessa var Brunei och Paraguay, som sedermera enligt beslut av kommissionen avfördes från listan, Haiti som behandlades öppet av kommissionen och Myanmar och Somalia som även nästa år kommer att behandlas konfidentiellt.

Rapporter från de särskilda s.k. tematiska rapportörer som kommissionen tillsatt (bl.a. tortyr och ofrivilliga försvinnanden) förelåg vid mötet som underlag för kommissionens arbete. Rapportörernas mandat förlängdes med två år i stället för som tidigare ett år.

Vid mötet beslutades att kommissionen härnäst skall behandla uppföljningen av FNs konvention om barnets rättigheter.

Utskottet

1. Initiativ för att stärka det folkrättsliga regelsystemet

Utskottet vill inledningsvis uttrycka sin stora tillfredsställelse över den politiska utvecklingen i Central- och Östeuropa och dess konsekvens för det internationella arbetet för att främja de mänskliga rättigheterna. Det är glädjande att de åtaganden rörande mänskliga rättigheter, mänskliga kontakter och därmed besläktade humanitära frågor som återfinns i slutdokumentet från uppföljningsmötet i Wien i januari 1989 i allt större utsträckning håller på att efterlevas. Utskottet förväntar sig att det andra mötet inom ramen för den s.k. mänskliga dimensionen som äger rum i Köpenhamn i juni 1990 kommer att innebära ytterligare framsteg och främja respekten för mänskliga rättigheter bland de 35 staterna som deltar i konferensen.

Eftersom de slutdokument som antas inom ramen för ESK inte är juridiskt bindande, är det utskottets förhoppning att reformprocessen som pågår i de central- och östeuropeiska länderna skall fortskrida så långt att det blir möjligt för staterna att ansluta sig till Europarådet och den europeiska konventionen angående de mänskliga rättigheterna.

Vad generellt gäller skyddet av de mänskliga rättigheterna får utskottet konstatera att det finns ett väl utvecklat internationellt folkrättsligt regelsystem, men att respekten för reglerna är liten. Utskottet anser därför i likhet med motion U622 (m) och motion U641 (fp) att det svenska engagemanget på detta område fortsatt måste inriktas på att förmå fler stater att dels ansluta sig till, dels respektera de normer och principer som finns.

I MR-kommissionen står Sverige traditionellt som huvudförslagsställare till en resolution om MR-konventionernas status, vari kommissionen starkt vädjar till de stater som inte anslutit sig till konventionen om de medborgerliga och politiska resp. ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna, att göra så och att överväga anslutning till det frivilliga protokollet till den förstnämnda konventionen. Vidare understryks bl.a. vikten av konventionsstaternas striktaste efterlevnad av skyldigheterna enligt konventionerna. Denna resolution togs även i år utan omröstning.

Härmed får yrkande 1 i motion U622 och yrkandena 2 och 5 i motion U641 anses besvarade.

Motionerna U616 (mp), U622 (m), U641 (fp), U642 (c) och U645 (vpk) tar upp behovet av folkrättsligt skydd mot olika former av kränkningar av de mänskliga rättigheterna och förslag till förstärkningar och förbättringar av övervakningen av regelsystemet. Frågeställningarna har tidigare behandlats av utskottet, senast i betänkande 1989/90:UU5. För en fylligare redovisning av hur dessa frågor behandlats bl.a. i FN, får utskottet hänvisa till detta betänkande.

Utskottet delar de synpunkter som framförs i motion U616 om behovet av ett aktivt svenskt stöd för *ytrandefrihet och facklig frihet* genom att regeringen i internationella organ som FN och bilateralt påtalar övergrepp mot t.ex. journalister och fackföreningsledare.

Ytrandefrihet och facklig frihet finns stadgade i FNs konvention om de medborgerliga och politiska rättigheterna (art. 19 resp. 22). MR-kommissionen beslöt vid sitt senaste möte att ställa sig bakom underkommissionens beslut att genomföra en studie om kränkningar av yttrande- och åsiktsfriheten. Inom kommissionen pågår också arbete på att utarbeta en deklaration om rätten och ansvaret för individer, grupper och samhällsorgan att främja och skydda universellt erkända mänskliga rättigheter och grundläggande friheter (s.k. MR-försvare). Sverige deltar i arbetsgruppens arbete.

Utskottet välkomnar regeringens aktiva engagemang på dessa områden och utgår från att detta fortsätter. En deklaration om MR-försvare kan anses som ett steg på vägen för att skydda de personer etc. som främjar och skyddar de grundläggande mänskliga rättigheterna och friheterna. En rapportör kan naturligtvis fylla en viktig funktion i att övervaka respekten för de regler som finns. Utskottet vill inte utesluta möjligheten att en sådan rapportör som yrkas i motion U641 (fp) kan komma att tillsättas.

Slutdokumentet från uppföljningsmötet i Wien inom ramen för ESK innehöll långtgående åtaganden för de deltagande staterna vad gäller information och massmedia. Vid ett s.k. informationsforum i London våren 1989 diskuterades en förbättrad spridning av, tillgång till och utbyte av information, samarbete på informationsområdet och förbättrade arbetsvillkor för journalister. Det är utskottets förhoppning att i ljuset av den positiva utvecklingen i Central- och Östeuropa kommer utestående frågor på detta område att så småningom kunna lösas och förhoppningsvis verka som en förebild för ökad respekt för yttrande- och åsiktsfrihet i andra länder utanför Europa.

Som framgår av bakgrunden ovan har ILO antagit konventioner om bl.a. barnarbete, föreningsfrihet, förbud mot tvångsarbete, diskriminering inom arbetslivet och rätten till arbete. Inom ILO pågår arbete på att förstärka uppföljningen av konventionernas efterlevnad. ILO har sedan lång tid tillbaka ett effektivt uppföljningsmaskineri.

I MR-kommissionen pågår arbete på en konvention om migrerande arbetares rättigheter. Konventionen förväntas kunna antas vid 1990 års generalförsamling.

Därmed får yrkandena 1 och 3 i motion U616 (mp) samt yrkande 9 i motion U641 (fp) anses besvarade.

Vid årets möte med MR-kommissionen behandlades liksom tidigare år frågor rörande personer i häkte eller fängsligt förvar, tortyr och ofrivilliga försvinnanden. I de rapporter som ligger till grund för kommissionens diskussion angavs ett antal länder där tortyr och försvinnanden förekommer, t.ex. Sri Lanka, Honduras, Filippinerna, Grekland, Guatemala, Indonesien, Iran, Nicaragua, Indien, Cuba, Irak och Mexico.

Tortyr är fortfarande vanligt förekommande enligt den särskilde rapportörens redogörelse. Bland de länder som inte svarat på begäran om klargörande beträffande fall av tortyr är Kina och Somalia, som båda är medlemmar av MR-kommissionen. Den grupp som arbetar med att samla information om ofrivilliga försvinnanden hade under det år som gått erhållit mer än dubbelt så många anmälningar som året dessförinnan. Kommissionen antog ett antal resolutioner om att fortsätta arbetet på dessa områden. Sverige deltar mycket aktivt i arbetet.

Som utskottet tidigare år anfört måste Sverige fortsätta det intensiva och engagerade arbete som redan läggs ned på att bekämpa tortyr, försvinnanden och på att främja existerande normer beträffande rättsväsendets effektivitet och oavhängighet så att brott mot dessa normer, som t.ex. fängslande utan rättegång eller utomrättsliga avrättningar som tas upp i motion U616, förhindras.

I motion U642 (c) yrkas att Sverige skall anmäla Turkiet inför MR-kommissionen för att tortyr fortfarande är vanligt förekommande i de turkiska fängelserna trots att Turkiet anslutit sig såväl till FNs konvention mot tortyr som till den europeiska konventionen mot tortyr. Utskottet delar den oro och avsky som ligger bakom motion U642 över att tortyr fortfarande används i turkiska fängelser. Som utskottet i förra betänkandet konstaterade kommer Turkiets anslutning till de ovan nämnda konventionerna mot tortyr att innebära ökade möjligheter till övervakning av och påtryckning på Turkiet vad avser landets uppfyllande av dessa åtaganden.

Sverige var tillsammans med de övriga nordiska länderna initiativtagare till fonden för tortyroffer och har under åren givit ett flertal bidrag. Utskottet utgår från att Sverige i enlighet med intentionen i motion U642 fortsatt kommer att ge bidrag till fondens verksamhet.

Härmed får yrkandena 4 och 5 i motion U642 (c) anses besvarade.

Vad gäller frågan om *internationell inspektion av fängelser* som tas upp i motion U622 (m) ligger ett förslag i MR-kommissionen om ett tilläggsprotokoll till 1984 års tortyrkonvention om inspektion av fängelser. Behandlingen av frågan har emellertid uppskjutits till kommissionens nästa möte (1991). Detta har skett för att kommissionen skall få tillfälle att studera hur den europeiska tortyrkonvention som trädde i kraft den 1 februari 1989 kommer att efterlevas i praktiken. Den europeiska konventionen innehåller stadganden om en övervakningskommitté som bl.a. genom besök i en konventionsstat skall kunna tillse hur staten uppfyller sina åtaganden. Utskottet utgår från att regeringen fortsätter att bevaka denna fråga.

Sverige har sedan trettio år tillbaka arbetat för att *dödsstraffet* skall avskaffas. Utskottet välkomnar det fakultativa protokoll till 1966 års konvention om de medborgerliga och politiska rättigheterna som FNs generalförsamling antog i december 1989. Riksdagen godkände den 18 april den svenska anslutningen till protokollet (se även 1989/90:UU17 om godkännande av Förenta nationernas fakultativa protokoll om avskaffande av dödsstraff). Som utskottet framför i detta betänkande

utgör protokollet endast ett etappmål i arbetet på att avskaffa dödsstraffet, i synnerhet som protokollet inte innebär en skyldighet för staterna att avskaffa dödstraffet utan endast ger dem en möjlighet att åta sig att inte använda det i fredstid. Arbetet kommer därför att fortsätta med målet att uppnå ett totalt förbud mot dödsstraff såväl i fred som i krig. Utskottet får i detta sammanhang upprepa förhoppningen (se 1989/90:UU5) att det fortsatta arbetet inom ramen för ESK på den mänskliga dimensionen skall kunna göra framsteg även vad gäller avskaffandet i hela Europa av dödsstraffet.

Med det ovan anförda får yrkandena 4 och 5 i motion U616 (mp), yrkande 2 i motion U622 (m), berörd del av yrkande 1 i motion U641 (fp) och yrkande 6 i motion U642 (c) anses besvarade.

Vad gäller frågan om en konvention om skydd för *flyktingar* undan krig och andra katastrofer, dvs. en utvidgning av det nuvarande flyktningbegreppet, samt behovet av kraftigt svenskt stöd till UNHCRs verksamhet, vilket tas upp i motion U641, får utskottet liksom i förra årets betänkande konstatera att 1951 års konvention om flyktingar (med tilläggsprotokoll 1967) och 1954 års konvention om statslösa ger ett väl täckande skydd för de flyktingar som omfattas av dessa konventioner.

De människor som är flyktingar enligt konventionernas definition håller emellertid i dag på att indirekt se sina rättigheter enligt konventionen urholkas genom de kraftigt ökade flyktingströmmarna, i synnerhet till Europa av immigranter, dvs. människor som flyr materiell och social nöd, farlig miljö, naturkatastrofer etc. Den nöd som dessa s.k. immigranter flyr från kan dock i många fall vara likvärdig med den som föranlett flyktingar att fly. Alla behöver hjälp.

Utskottet får konstatera att det emellertid inte finns något stöd internationellt vare sig för en utvidgning av flyktingbegreppet eller för nya internationellt bindande normer för icke-konventionsflyktingar, dvs. för immigranter.

Det är enligt utskottets mening inte heller en ny juridisk reglering som för närvarande är mest angelägen utan i stället ökade insatser för att lindra de förhållanden som föranleder utvandring. En generös biståndspolitik spelar här en viktig roll. Detsamma gäller naturligtvis åtgärder för att undanröja de förhållanden som föranleder flykt i konventionell bemärkelse, dvs. kränkande av de mänskliga rättigheterna och krig. Stödet till demokratisk utveckling och respekt för de mänskliga rättigheterna, inom såväl biståndspolitikens som utrikespolitikens ram är här av stor betydelse.

Utskottet betonar behovet av att det internationella samfundet tar ansvar för att förhindra de orsaker som föranleder människor att lämna sitt land, t.ex. ekonomisk stagnation eller tillbakagång, kraftiga befolkningsökningar, ekologisk katastrof eller kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

Sambandet mellan mänskliga rättigheter och massflyktingströmmar har sedan början av 1980-talet uppmärksammats i MR-kommissionen genom antagandet av en resolution vari krävs ökade ansträngningar att

komma till rätta med det svåra problem som massflyktingströmmar utgör. Bl.a. betonas behovet att söka kartlägga potentiella flyktingströmmar för att FN på ett tidigt stadium skall kunna förvarna världssamfundet om kommande hjälpbehov. Frågan skall åter behandlas vid nästa generalförsamling och bör enligt utskottets uppfattning noga följas från svensk sida.

Etersom detta är ett arbete på lång sikt är det av stor betydelse att stödet till UNHCR:s verksamhet ökar så att organisationen effektivt kan bistå de flyktingar som i dag finns. Det svenska biståndet till UNHCR kommer för nästa budgetår att uppgå till 190 milj.kr. vilket är en ökning med 45 milj.kr. jämfört med innevarande år. Utskottet utgår från att Sverige även framgent generöst kommer att stödja UNHCR.

Härmed avstyrks berörd del i yrkande 1 och yrkande 15 i motion U641 (fp).

Frågan om ett *internationellt normsystem för fria val och organ för internationell valövervakning* som tas upp i motion U641 har behandlats i MR-kommissionen och i FNs generalförsamling. Frågan togs först upp vid den 43:e generalförsamlingen (1988) som utan omröstning antog en resolution om periodiska och hederliga val. Församlingen förklarar här att bestämmandet av folkets vilja kräver ett valförfarande som innefattar tydliga alternativ samt att denna process bör ge lika möjligheter för alla medborgare att bli kandidater och att framföra sina politiska åsikter individuellt och i samarbete med andra. Församlingen bekräftar vidare att apartheid bör avskaffas, att det systematiska förnekandet eller inskränkandet av rätten att rösta på grund av ras är en grov kränkning av mänskliga rättigheter. Församlingen bekräftar vidare att rätten att delta i ett politiskt system grundat på allmänt och likvärdigt medborgarskap och allmän rösträtt är nödvändig för utövandet av principen om periodiska och hederliga val.

MR-kommissionen har följt upp frågan genom att vid sitt möte 1989 utarbeta och anta en allmän ram för vad ett framtida arbete på detta område borde omfatta, t.ex. allmän rösträtt, opartisk administration, behovet av oberoende valövervakning, registrering av röstberättigade, tillförlitliga röstavlämningsprocedurer och metoder för att undvika valfusk och lösa tvister. Vid 1989 års generalförsamling togs frågan åter upp av USA. Ett kubanskt förslag som urholkade resolutionen har dock — förhoppningsvis endast tillfälligt — saktat ned arbetet.

Utskottet anser att Sverige även fortsättningsvis aktivt bör följa denna fråga, i synnerhet behovet av internationell oberoende valövervakning.

Vad gäller FNs roll som oberoende övervakare får utskottet konstatera att FN traditionellt inte övervakat nationella val med åberopande av artikel 2:7 i FN-stadgan om icke-inblandning. Undantag har bl.a. varit om det gäller utövande av självbestämmande i ett land i samband med avkolonisering. Ett exempel härpå var FNs övervakande av valet i Namibia. Enligt vad utskottet erfarit pågår vissa diskussioner inom FN om organisationens framtida roll i detta avseende. Utskottet vill betona

den stora roll som FN kan spela på detta område genom spridande av kunskap om de gemensamma normer som enligt folkrätten måste beaktas för att ett val skall anses fritt. FNs center för mänskliga rättigheter kan vidare bidra med information och experthjälp till de länder som så önskar.

Bl.a. den fond för rådgivning och tekniskt bistånd som upprättats kan härvidlag användas. Sverige är den största bidragsgivaren till denna fond.

Enligt vad utskottet erfar kommer frågan att tas upp vid det möte om den mänskliga dimensionen som äger rum inom ramen för ESK i juni 1990.

Härmed får yrkande 10 i motion U641 (fp) anses besvarat.

Barn

En konvention om barnets rättigheter antogs av FNs generalförsamling den 20 november 1989. Utskottet välkomnar detta. Riksdagen beräknas anta konventionen den 7 juni 1990.

I konventionens 54 artiklar kombineras för personer under 18 års ålder dels medborgerliga, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, dels andra mer barnspecifika rättigheter. 18-årsgränsen gäller endast för stater som ej har lagstadgad lägre myndighetsålder.

Konventionen stadgar bl.a. barns rätt till liv, hälsa och utveckling, rätt till namn och medborgarskap, till vetskap om och omvårdnad av sina föräldrar, till att fritt uttrycka sina åsikter och till religionsfrihet. I konventionen behandlas vidare rätten till utbildning, social trygghet och rätt till vila och lek samt handikappade barns och flyktingbarns speciella behov. Konventionen behandlar även adoptioner, barn i väpnade konflikter och barn i brottmålsprocess. Den innehåller förbud mot dödsstraff, tortyr eller omänsklig behandling eller bestraffning av barn. Exploatering av barn förbjuds. Konventionen innehåller förbud mot barnprostitution, barnpornografi och exploatering av barn genom försäljning eller barnarbete. Konventionen fastställer krav på minimiålder för barnarbete.

För första gången förbjuds kvinnlig omskärelse.

Konventionens efterlevnad skall enligt förslaget kontrolleras av en övervakningskommitté bestående av tio experter. Experterna skall nomineras av signatärstaterna men fungera i egen kapacitet. Experterna skall väljas för fyra år och kan återväljas. Unicef och andra FN-organ samt frivilligorganisationer kommer att bistå med att praktiskt genomföra åtgärder föranledda av de rapporter som kommittén får från signatärstaterna (teknisk rådgivning eller bistånd). Unicef får här en central ställning.

Signatärstaterna skall enligt förslaget rapportera om de åtgärder de vidtagit nationellt med anledning av konventionen. De första rapporterna skall inkomma till kommittén två år efter det att konventionen trätt i kraft. Därefter skall signatärstaterna rapportera vart femte år. Hittills har 43 stater undertecknat konventionen. Två stater har ratificerat.

I ett yttrande (1989/90:UU2y) till socialutskottet över proposition 1989/90:107 om godkännande av konventionen har utskottet tillstyrkt antagande av konventionen men samtidigt beklagat att det inte varit möjligt att genom konventionen skapa ett starkare skydd för barn i väpnade konflikter än vad som fastslagits i konventionens 38e paragraf. Sverige bör därför enligt utskottets uppfattning verka för en höjning av åldersgränsen för barns deltagande i strid från 15 till 18 år. För att denna fråga kan tas upp är det årliga San Remo-symposiet om humanitär rätt, i sätte utskottet i FNs generalförsamling samt vid 1991 års internationella Röda kors-konferens. Sverige bör också verka för att frågan kan behandlas vid nästa diplomatkonferens om internationell humanitär rätt i väpnade konflikter.

Även om en konvention om barnets rättigheter nu kunnat antas kvarstår ett omfattande arbete för att tillse att konventionens stadganden efterlevs. Det är därför bra att barnkonventionens status och efterlevnad tagits upp som en dagordningspunkt inför nästa möte med MR-kommissionen.

Utskottet välkomnar också det kommande FN-toppmötet om barnens situation som bl.a. på svenskt initiativ äger rum i september 1990.

Vad gäller frågan om barnprostitution som tas upp i motion U616 (mp) får utskottet konstatera att konventionsstaterna enligt barnkonventionens 34e och 35e paragrafer ålägger sig att skydda barn från alla former av sexuellt utnyttjande samt att vidta alla lämpliga åtgärder, såväl nationellt som internationellt, för att förhindra handel med och bortrövande av barn. Vid årets möte med MR-kommissionen beslutades om ett aktionsprogram för att förhindra handel med barn, barnprostitution och barnpornografi. Samtidigt beslutade kommissionen att tillsätta en särskild rapportör som skall behandla dessa frågor inkl. problemet med adoption av barn för kommersiella ändamål.

Ett starkt svensk engagemang för denna fråga bör enligt utskottet kvarstå.

Därmed får yrkandena 2 och 6 i motion U616 (mp), berörd del av yrkande 1 i motion U641 (fp) samt yrkande 5 i motion U645 (vpk) anses besvarade.

Förbud mot plast- och splitterkulor

Utskottet får i denna fråga hänvisa till förra årets betänkande 1989/90:UU5 och med beklagande konstatera att det inte finns några folkrättsliga förbud mot denna typ av ammunition och att det inte synes föreligga någon möjlighet att nu väcka frågan om folkrättslig reglering. Utskottet utgår emellertid ifrån att regeringen kommer att fortsätta söka finna vägar att internationellt reglera användandet av denna typ av ammunition.

Härmed avstyrks yrkande 2 i motion U606 (fp) och yrkande 6 i motion U645 (vpk).

Utskottet delar den uppfattning som framförs i motion U642 (c) om behovet av stöd till de handikappade. Det är därför viktigt att FNs världsaktionsprogram för handikappade för detta syfte prioriteras. Sverige har som utskottet tidigare kunnat konstatera mycket aktivt agerat i FN för att denna fråga skall uppmärksammas. Sverige har bl.a. försökt initiera arbete på en konvention för handikappade. På grund av motstånd från andra medlemsstater har denna tanke tills vidare fått skjutas på framtiden. Motståndet kom sig av den uppfattning, som för övrigt även Sverige generellt delar, att det i dag inte i första hand behövs nya folkrättsliga regler på detta område utan att de regler som finns skall respekteras. Sverige ämnar i stället vid vårens möte med FNs ekonomiska och sociala råd föreslå att den sociala utvecklingskommissionen tillsätter en arbetsgrupp som skall ha till uppgift att utarbeta normer för implementeringen av de MR-instrument som redan finns och som även täcker handikappade.

Utskottet stöder ett fortsatt starkt svenskt agerande i FN för att de handikappades rättigheter skall skyddas och främjas.

Därmed får yrkande 17 i motion U642 (c) anses besvarat.

I motion U641 (fp) framhålls vikten av att det svenska biståndet i högre grad används för att främja respekten för demokrati och mänskliga rättigheter. Ett förslag som framförs i motionen är att i de bilaterala biståndsavtalen åberopa de *internationella folkrättsliga regler som gäller vid en viss biståndsinsats*. Utskottet sympatiserar med denna tanke men finner att det av praktiska skäl och för ökad genomslagskraft snarast vore mer effektivt om dessa folkrättsliga regler togs upp vid de förhandlingar som föregår ett biståndsavtal. Utskottet utesluter dock inte att dessa frågor berörs också i avtalstext.

Härmed får yrkande 13 i motion U641 (fp) anses besvarat.

I arbetet för att främja respekten för de mänskliga rättigheterna måste självfallet alla kränkningar påtalas oavsett vem som utför dem eller i vilket sammanhang de sker. Sålunda skall regeringen även påtala de *brott mot de mänskliga rättigheterna som begås av befrielse rörelser*. Så sker också enligt utskottets uppfattning.

Därmed får yrkande 12 i motion U641 (fp) anses besvarat.

I motion U614 (fp) yrkas att Sverige endast skall utbyta *statsbesök med demokratiska länder*. Utskottet kan sympatisera med de skäl som ligger till grund för yrkandet men får samtidigt framhålla att statsbesök beslutas efter allmänpolitiska överväganden som görs utifrån en specifik situation och från fall till fall. Därvid vägs självfallet den berörda regeringens inställning till respekt för mänskliga rättigheter in i beslutsunderlaget.

Härmed får motion U614 (fp) anses besvarad.

2. Åtgärder för att förbättra efterlevnaden av det internationella regelsystemet avseende mänskliga rättigheter

I ett antal motioner har förslag framförts om hur det internationella samfundet praktiskt skall kunna förbättra övervakningen av hur regelsystemet avseende mänskliga rättigheter efterlevs. Flertalet yrkanden har utskottet behandlat tidigare (se 1989/90:UU5), varvid det framkommit att Sverige redan mycket målmedvetet och kraftfullt agerar för att fler stater dels skall ansluta sig till de konventioner som existerar, dels skall godta de procedurer för prövning av klagomål över kränkningar som finns, dvs. respekterar den mellanstatliga och individuella klagorätten.

Härmed får yrkande 3 i motion U641 (fp) anses besvarat.

Regeringen söker också i allt högre grad inrikta det svenska biståndet på att stödja utveckling mot demokrati och respekt för mänskliga rättigheter. Detta bör enligt utskottets uppfattning fortsätta. Inte minst är detta viktigt i det multilaterala biståndssamarbetet. Självfallet bör Sverige även fortsatt agera för en *koppling mellan FNs biståndsarbete och dess insatser till skydd för de mänskliga rättigheterna*, vilket tas upp i motion U641. Vidare bör Sverige arbeta för ökade demokratifrämjande insatser, t.ex. utbildning, kvinnoinsatser, stöd till massmedia och kultur, förvaltningsbistånd, landsbygdsutveckling m.m. Organisationer som kanske i högre grad än andra kan sägas ha sin verksamhet specifikt inriktad på främjandet av mänskliga rättigheter är UNHCR, ILO, UNESCO. De får alla omfattande stöd från Sverige.

Utskottet vill i detta sammanhang påpeka att det redan förekommer ett samarbete mellan FNs center för de mänskliga rättigheterna och bl.a. UNDP (dvs. det organ som har ansvar för att FNs samlade biståndsverksamhet samordnas i samarbete med mottagarländerna). Samtidigt som det är viktigt att t.ex. UNDP i ökad utsträckning inriktar sig på insatser som specifikt är ägnade att främja mänskliga rättigheter inkl. demokrati måste man hålla i minnet att biståndsprogrammets utformning sker i samarbete med mottagarlandet och måste ta hänsyn till landets prioriteringar. Utskottet vill vidare erinra om att det inom FN-systemet finns en arbetsfördelning, men att mänskliga rättigheter naturligtvis skall främjas genom allt bistånd som kanaliseras genom FN.

Härmed får yrkande 8 i motion U641 (fp) anses besvarat.

Vad gäller frågan om *ökade resurser till FNs center för mänskliga rättigheter och ökade resurser till FNs rådgivningsprogram* som tas upp i motionerna U622 (m) och U641 (fp) får utskottet i likhet med förra året konstatera att Sverige regelbundet i generalförsamlingen framfört behovet av tillräckliga resurser för centrets verksamhet och de frivilliga fonder som finns för stöd till FNs arbete för de mänskliga rättigheterna: fonden för personer som utsatts för tortyr, urbefolkningsfonden och fonden för rådgivning och tekniskt bistånd.

Utskottet utgår från att Sverige politiskt och finansiellt fortsätter att stödja centrets verksamhet inkl. det tekniska bistånds- och rådgivningsprogrammet.

Härmed får yrkande 3 i motion U622 (m) och yrkande 7 i motion U641 (fp) anses vara besvarade.

Frågan om en *internationell domstol* knuten till 1966 års konvention om medborgerliga och politiska rättigheter behandlade utskottet i sitt förra betänkande (1989/90:UU5) och konstaterade då att en dylik domstol inte automatiskt får en kompetens annat än genom konventionsstaternas medgivande, t.ex. genom acceptering av den mellanstatliga klagorätten. Den europeiska domstolens effektivitet som tas upp som jämförelse i motion U641 (fp) beror på att de stater som ratificerat den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna erkänner domstolens kompetens och att dess domar därför är bindande för staterna. Liksom förra året får utskottet konstatera att tiden knappast är mogen för att de stater som antagit 1966 års konvention om medborgerliga och politiska rättigheter skulle acceptera en domstol med bindande utslag. För närmare information om 1966 års konventioners uppföljningsmaskineri får utskottet hänvisa till s. 11 i detta betänkande.

Därmed avstyrks yrkande 6 i motion U641 (fp).

Liksom tidigare år då frågorna om en *kommisarie* och ett *FN-universitet för de mänskliga rättigheterna* behandlats får utskottet konstatera att det för närvarande inte finns något gehör för att skapa vare sig ett nytt FN-organ finansierat över den reguljära budgeten eller en ny funktion syftande till att förstärka arbetet till skydd för de mänskliga rättigheterna. Utskottet bedömer det därför inte meningsfullt att nu väcka dessa frågor i FN.

Därmed avstyrks yrkandena 2 och 3 i motion U642 (c) samt yrkande 1 i motion U645 (vpk).

Inte heller vill utskottet tillstyrka förslaget i motion U645 (vpk) om en *särskild avdelning för mänskliga rättigheter på UD* utan anser att det ankommer på regeringen att själv organisera sitt arbete.

Därmed avstyrks yrkande 4 i motion U645 (vpk).

I motion U645 (vpk) krävs åtgärder så att den Internationella domstolen i Haag får möjlighet att beivra *folkmordsbrott*.

I likhet med vad utskottet anförde i betänkande 1989/90:UU5 skulle möjligheten att lagföra enskilda som är skyldiga till folkmordsbrott inte konkret förbättras av en revision av Internationella domstolens stadga. För skälen härtill får utskottet hänvisa till ovan nämnda betänkande.

Därmed avstyrks yrkande 2 i motion U645 (vpk).

Utskottet delar den oro som ligger bakom yrkande 3 i motion U645 (vpk) vad avser svårigheterna att behandla *kränkningar av mänskliga*

rättigheter som begåtts av medlemmar i MR-kommissionen. Detta är ett problem som kommissionen varje år söker lösa, inte alltid framgångsrikt, vilket illustreras av årets misslyckade försök att ta upp en resolution om Kinas kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Utskottet utgår från att Sverige även fortsättningsvis såväl som medlem i kommissionen som observatör söker motverka denna inbyggda svaghet i kommissionens arbete. Samtidigt behövs det enligt vad utskottet erfarit inte alltid att kommissionen i debatt eller någon form av beslut behandlar ett namngivet lands kränkningar av de mänskliga rättigheterna för att detta skall få effekt. Enbart risken att behöva schavottera inför världssamfundet har föranlett åtskilliga stater att modifiera sin politik.

Härmed får yrkande 3 i motion U645 (vpk) anses besvarat.

3. Mänskliga rättigheter i Sovjetunionen

Utskottet

Den utveckling mot ökad respekt för de mänskliga rättigheterna som den senaste tiden ägt rum i Sovjetunionen är glädjande. Det är utskottets förhoppning att den genomgripande översyn av det sovjetiska rättssystemet som igångsattes 1987 utan dröjsmål leder fram till lagstiftning som respekterar individens rättigheter i enlighet med internationell folkrätt. Det är också utskottets förhoppning att efterlevnaden av lagarna ger individen ett fullgott skydd i enlighet med internationell rätt. Utskottet tänker därvid bl.a. på den sovjetiska regeringens uttalade föresats att godkänna individuell klagorätt genom att tillträda tilläggsprotokollet till 1966 års konvention om medborgerliga och politiska rättigheter. Det är vidare utskottets förhoppning att nya bestämmelser rörande bl.a. utresa från Sovjetunionen snart skall kunna antas och att dessa skall motsvara internationella normer på detta område, något som också framfördes av Sovjetunionen vid årets möte med MR-kommissionen.

Den mänskliga rättigheten att fritt få lämna sitt land tas upp i tre motioner. I två motioner U601 (m) och U609 (c) yrkas att regeringen skall ta upp frågan om två fall av förvägrad utresa från Sovjetunionen. Det gäller makarna Lev Milman och Lia Krichman som enligt motionerna trots upprepade ansökningar förvägrats rätten att återförenas med sina barn som tidigare tillåtits emigrera till USA. I motion U648 (fp) tas ytterligare två fall upp: Vladimir Raiz och Georgy Belitsky.

Utskottet får liksom tidigare år konstatera att riksdagen inte tar upp enskilda fall. Det är emellertid utskottets förhoppning att även dessa personer genom den nya sovjetiska lagstiftningen skall få möjlighet att utöva sin rätt att fritt lämna sitt land.

Därmed avstyrks motion U601 (m) och yrkande 1 i motion U609 (c).

Den svenska regeringen har under en lång följd av år tagit upp problem av denna typ med sovjetiska vederbörande såväl i multilaterala sammanhang som vid bilaterala kontakter. Vid det möte om den mänskliga dimensionen inom ramen för ESK som skall hållas i juni i år kommer frågan om rätten att lämna sitt land att tas upp. Vidare kommer FNs underkommission för förhindrande av diskriminering och skydd av minoriteter vid sitt nästa möte (sommaren 1990) att behandla utkastet till en deklaration om rätten för envar att lämna och återvända till sitt land.

Vad generellt gäller de sovjetiska judarnas situation torde det bli en fråga som kommer att tas upp vid ESK-mötet om den mänskliga dimensionen i juni 1990.

Därtill arbetar sedan några år tillbaka en arbetsgrupp under MR-kommissionen på en deklaration om etniska minoriteters rättigheter. Sverige deltar i arbetsgruppens arbete.

Det som yrkas i motion U609 (c) om en ny vidgad rättighetsförklaring för etniska minoriteter torde därmed få anses tillgodosett.

Utskottet utgår från att regeringen även fortsatt nära följer utvecklingen i Sovjetunionen vad avser respekten för de mänskliga rättigheterna inkl. de sovjetiska judarnas situation.

Därmed får yrkande 2 i motion U609 (c) och motion U648 (fp) anses besvarade.

4. Mänskliga rättigheter i Kosovo

Bakgrund

Den federala republiken Jugoslavien består enligt nu gällande författning från 1974 av sex republiker: Serbien, Kroatien, Slovenien, Bosnien—Herzegovina, Makedonien och Montenegro. Enligt tillägg till grundlagen bildades inom delstaten Serbien den 7 april 1963 de två autonoma provinserna Kosovo och Vojvodina. Republikerna och de autonoma provinserna har vidsträckt självstyre med egna regeringar och en förvaltning som i huvudsak motsvarar den federala. Serbien kan sedan republikens grundande 1945 bl.a. genom sin storlek — Serbien är republikens folkrikaste och största delstat — sägas politiskt ha dominerat landet. För närvarande befinner sig Jugoslavien i en ekonomisk och politisk kris som inkluderar självständighetssträvanden i vissa republiker t.ex. Slovenien och Kroatien, vilket kan komma att leda till en upplösning av den jugoslaviska federationen.

Den serbiska republikens regering strävar efter att behålla federationens fortbestånd och därmed den politiska dominansen. Förslag har framlagts om att bl.a. införa en starkare centralism på det federala planet, något som alltså skulle gynna Serbien. Slovenien och Kroatien önskar i stället ge ökad makt och ökat självbestämmande åt delrepublikerna, vilket bl.a. skall kunna inkludera utträdesrätt ur federationen. Nyligen hållna val i båda dessa delrepubliker ledde till seger för etnisk-nationalistiska icke-kommunistiska partier.

Ekonomiskt är den norra delen av landet, t.ex. Slovenien och Kroatien, relativt väl utvecklade medan Kosovo, Makedonien och Montenegro i södra delen av landet befinner sig på en betydligt lägre utvecklingsnivå och kräver stora ekonomiska utjämningsinsatser från den federala regeringen. År 1989 inlemdes Kosovo och Vojvodina fastare i Serbien genom olika konstitutionella reformer. Provinserna kan i och med detta anses i allt väsentligt ha förlorat sitt inre självstyre.

Befolkningen i Kosovo är till drygt 90 % av albanskt ursprung. Den albanska befolkningens krav på ökad självständighet trycks ner av den serbiska centralregeringen. Mänskliga rättigheter förtrycks genom de omfattande lagstiftningsåtgärder som begränsar kosovoalbanernas rättigheter t.ex. på det ekonomiska och kulturella området. Sedan ett par år tillbaka pågår allvarliga oroligheter som krävt många dödsfall. Undantagstillstånd infördes i mars 1989 men upphävdes den 18 april 1990.

Utskottet

I motion U605 (mp) tas den politiska situationen i Kosovo upp samt de brott mot mänskliga rättigheter som begås av den serbiska regeringen mot kosovoalbanerna. Motionärerna yrkar att de personer som flytt från Kosovo till Sverige skall betraktas som politiska flyktingar.

Utskottet får med stort beklagande konstatera att den i stora drag positiva utvecklingen vad gäller respekten för mänskliga rättigheter i Jugoslavien allvarligt urholkas genom det systematiska och ständigt utvidgade förtryck av den albanska befolkningens rättigheter som pågår i Kosovo. De övergrepp som begås omfattar fängslande efter summariska rättegångar, fängslande för politiska brott (enligt Amnesty International fängslades 4 000 personer av politiska skäl under år 1989. Majoriteten av de fängslade var jugoslavalbaner), rättsligt godtycke (t.ex. möjligheten att isolera personer som anses utgöra en fara för den rådande samhällsordningen) samt ekonomiskt och kulturellt förtryck av den albanska befolkningen. Dessa övergrepp är enligt utskottets uppfattning helt oacceptabla. Frågan har från svensk sida tagits upp med representanter för den serbiska regeringen.

Utskottet utgår från att regeringen i kontakter med representanter för såväl centralregeringen som den serbiska regeringen kritiserar dessa brott mot de mänskliga rättigheterna. Vid det möte om den mänskliga dimensionen inom ramen för ESK som äger rum i juni 1990 kommer enligt vad utskottet erfar frågan om nationella minoriteters rättigheter att tas upp. Därmed bör även den albanska befolkningens i bl.a. Kosovo rättigheter tas upp.

Härmed får yrkande 1 i motion U605 (mp) anses besvarat.

Vad gäller frågan om generell politisk asyl för jugoslavalbaner som kommit till Sverige får utskottet konstatera att i inga fall ges politisk asyl generellt till en viss grupp personer utan alla fall bedöms individuellt.

Därmed avstyrks yrkande 2 i motion U605 (mp).

5. Mänskliga rättigheter i Albanien

Bakgrund

Amnesty International tar i sin årsrapport 1989 upp situationen i Albanien och konstaterar att samvetsfångar hålls i förvar i fängelser eller straffläger med stöd av lagar som allvarligt inskränker vissa mänskliga rättigheter. Rättsskyddet är otillräckligt för politiskt åtalade, och fängelseförhållandena är svåra. Ett stort antal brott i strafflagen är belagda med dödsstraff. På grund av censuren i landet är det svårt att få upplysningar, men av allt att döma satt de flesta samvetsfångar i fängelse för att de sökt hävda sin yttrande- och rörelsefrihet. Försök att lämna Albanien utan tillstånd straffas med minst tio års fängelse eller döden. Även släktingar till personer som lämnat landet utan tillstånd interneras.

Albanien har inte antagit 1966 års konventioner rörande de mänskliga rättigheterna. Albanien har under åren 1984–1988 behandlats under MR-kommissionens underkommissions konfidentiella möten enligt den s.k. 1503-proceduren. Fram till 1988 beslutade dock kommissionen att inte offentligt behandla Albanien. Eftersom ingen förbättring skett under åren och eftersom den albanska regeringen vägrat samarbeta med kommissionen beslöts 1988 att hädanefter ta upp landets brott mot de mänskliga rättigheterna till offentlig behandling och att offentliggöra de anmälningar mot Albanien som inkommit till kommissionen.

Anmälningar mot Albanien om religiös ofördragsamhet har tagits upp av MR-kommissionens särskilde rapportör för dessa frågor.

Vid årets möte med MR-kommissionen togs följaktligen Albanien upp och landet erinrades om sina skyldigheter att samarbeta med kommissionen. Den albanska regeringen uppmanades att rapportera till kommissionen om hur landets lagar anpassats till internationella regler om mänskliga rättigheter och kommentera de konkreta anklagelser om brott mot mänskliga rättigheter som framförts till kommissionens särskilde rapportör om religiös ofördragsamhet. Situationen för de mänskliga rättigheterna i Albanien kommer även nästa år att tas upp av MR-kommissionen.

Utskottet

I motionerna U641 (fp) och U651 (m) yrkas att Sverige skall fortsätta verka för att Albanien brott mot de mänskliga rättigheterna behandlas i MR-kommissionen.

Som utskottet anförde i betänkande 1989/90:UU5 är det uppenbart att allvarliga brott mot de mänskliga rättigheterna begås i Albanien. Det faktum att MR-kommissionen nu tar upp Albanien vid sina årliga möten bör enligt utskottets uppfattning förhoppningsvis få som resultat att den albanska regeringen inser sina humanitära skyldigheter. Något som pekar på en förändring i denna riktning är att den albanska regeringen nyligen tillkännagivit att albaner skall få pass och rätt att företa utlandsresor samt att religiös propaganda inte längre är straffbart och att antalet brott som renderar dödsstraff minskat. Ett justitieministerium inrättas på nytt. Utskottet får även välkomna att FNs generalsekreterare nyligen besökt Albanien. Inför besöket hade MR-kommissionen särskilt uppmanat generalsekreteraren att få information om situationen när det gäller de mänskliga rättigheterna i landet och rapportera till MR-kommissionens nästa möte.

Härmed får ifrågasvarande del av yrkande 11 i motion U641 (fp) och motion U651 (m) anses besvarade.

I motion U623 (fp) yrkas att Sverige skall trappa upp sina kontakter med Albanien. Samtidigt som regeringen enligt motionären bör markera vårt avståndstagande från förtrycket bör den markera intresse för kontakter mellan länderna. I likhet med förra året krävs i motionen att Sverige skall öppna en ambassad i landet och utforma en strategi för hur kontakter mellan Albanien och Sverige kan förbättras i syfte att främja en utveckling mot större respekt för de mänskliga rättigheterna i landet.

Liksom förra året får utskottet konstatera att de svenska möjligheterna att undersöka hur t.ex. den albanska befolkningens mänskliga rättigheter respekteras under de förhållanden som nu råder i landet inte torde kunna förbättras genom att Sverige öppnar en ambassad. Enligt utskottets uppfattning sköts bevakningen av Albanien under nuvarande omständigheter helt tillfredsställande från ambassaden i Belgrad. Den albanska regeringen håller emellertid på att sakta öppna landet för kontakter med omvärlden och lämna sin självpåtagna isolering. Inbjudan till FNs generalsekreterare, överväganden att upprätta diplomatiska förbindelser med USA, Sovjetunionen och EG samt kontakter med ESK-processen är bevis härpå. Denna utveckling är glädjande och skall självfallet, enligt vad utskottet redan anförde förra året, bemötas positivt av den svenska regeringen. Samtidigt skall den svenska regeringen närhelst tillfälle ges påtala de brott mot mänskliga rättigheter som förekommer i Albanien.

Härmed får motion U623 (fp) anses besvarad.

Bakgrund

Utskottet har under en följd av år behandlat frågan om mänskliga rättigheter i Turkiet, dels i samband med behandlingen av rapporten från den svenska delegationen vid Europarådets parlamentariska församling, dels i tidigare betänkanden om mänskliga rättigheter (senast 1989/90:UU5).

Under det senaste året har vissa politiska fri- och rättigheter återställt formellt och den turkiska regeringen har anslutit sig till internationella folkrättsliga instrument avseende mänskliga rättigheter. Turkiet har accepterat Europadomstolens behörighet att pröva klagomål från enskilda. Tidigare har Turkiet anslutit sig till såväl FNs som Europarådets konvention mot tortyr. För ytterligare formella framsteg mot ökad respekt för de mänskliga rättigheterna i Turkiet krävs dock i flertalet fall genomgripande lagändringar och i vissa fall ändringar i konstitutionen.

Det är också ännu långt kvar innan de åtgärder som vidtagits för att höja respekten för mänskliga rättigheter praktiskt börjar tillämpas t.ex. inom den turkiska rättskipningen. Enligt rapporter från Amnesty International är tortyr och misshandel fortfarande vanligt förekommande trots Turkiets anslutning till internationella konventioner. Rättskipningen är fortfarande långsam, vilket medför att flera av de massrättegångar som inleddes i början av 1980-talet ännu inte avslutats (t.ex. rättegången mot den turkiska fackliga huvudorganisationen DISK och mot fredsförbundet).

Ett stort antal av de statstjänstemän som avskedades av militärregimen har fortfarande inte återfått sina tjänster. Fortfarande har inte utfärdats någon amnesti till de turkiska medborgare som flydde i början av 1980-talet under militärregimen. Dessa kan därför inte återvända utan risk för åtal.

Den fackliga lagstiftningen är trots vissa förbättringar fortfarande restriktiv och utestänger stora grupper av statsanställda från strejk- och föreningsrätt. Åsiktsfriheten är begränsad genom restriktiv tillämpning av förbudet i konstitutionen mot åtgärder som syftar till att en "social klass" eller religiös rörelse skall överta statsledningen.

Den kurdiska minoriteten tillåts inte använda sitt språk officiellt eller i skrift.

Utskottet

Mycket återstår innan Turkiet kan betraktas som en fullvärdig demokrati. Turkiets ansökan om medlemskap i EG har ökat ansträngningarna hos den turkiska regeringen att passa in i ett europeiskt demokratiskt sammanhang. Europarådet har under en följd av år noga bevakat utvecklingen i Turkiet och kritiserat de brott mot mänskliga rättighe-

ter som förekommer. Även denna granskning har sannolikt bidragit till att påskynda den demokratiska utvecklingen i Turkiet. Sverige har i detta sammanhang spelat en aktiv roll.

I och med att Turkiet erkänt den individuella klagorätten kommer enskilda fall att kunna tas upp inför den europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna och vidare inför domstolen. Det står alltså därmed var och en fritt att inför kommissionen påtala brott mot mänskliga rättigheter som begås i Turkiet. Detta innebär t.ex. att kurder i Turkiet kan påtala brott mot sina rättigheter.

Antagandet av den europeiska tortyrkonventionen kommer att innebära att den övervakningskommitté som skall tillse hur staterna efterlever sina åtaganden besöker Turkiet. Utskottet vill i detta sammanhang uttrycka sin oro över att tortyr fortfarande används i turkiska fångelser.

Efter att ha tagit del av bl.a. rapporter från Amnesty International om fortsatta kränkningar av de mänskliga rättigheterna i Turkiet, bl.a. fortsatt tortyr i de turkiska fångelserna, får utskottet uttrycka sin stora oro över att situationen i Turkiet inte synes förbättras utan snarare åter blivit sämre.

Vad som i motionerna U624 och U641 yrkas om att åter anmäla Turkiet inför Europakommissionen resp. Europadomstolen bör, enligt utskottets mening, kunna övervägas i ljuset av den rapport som blir resultatet av ett besök av övervakningskommissionen i Turkiet.

Med det ovan anförda får yrkande 1 i motion U624 (vpk) och ifrågavarande del av yrkande 4 i motion U641 (fp) anses besvarade.

Inom ramen för den s.k. mekanismen i slutdokumentet från ESK-uppföljningsmötet i Wien i januari 1989 kan medlemsstaterna påtala varandras brister i efterlevnaden av de åtaganden som gjorts avseende mänskliga rättigheter. Även vid konferensen om den mänskliga dimensionen tas missförhållanden upp i olika länder. Den svenska delegationen tog upp Turkiet vid det möte avseende den mänskliga dimensionen som hölls i Paris i juni 1989. Turkiet kan enligt utskottets uppfattning även tas upp vid nästa möte i juni i år om den mänskliga dimensionen, bl.a. vid behandlingen av frågor om nationella minoriteter.

Möjligheterna att övervaka Turkiets väg mot demokrati och mänskliga rättigheter är alltså många. Europarådet spelar här en unik roll. Utskottet utgår från att regeringen och den svenska parlamentarikerdelegationen även fortsättningsvis kommer att noga följa denna fråga och ta erforderliga initiativ. Det är utskottets förhoppning att utvecklingen avseende respekten för mänskliga rättigheter åter skall vända i en positiv riktning.

I den mån kurdernas mänskliga rättigheter kan tas upp till behandling i MR-kommissionen inkluderas även den turkiska regeringens behandling av den kurdiska minoriteten. Som utskottet tidigare framfört bör regeringen fortsätta ansträngningarna att ta upp kurdernas mänskliga rättigheter till behandling i FN.

Möjligheterna att tillsätta en särskild rapportör som skall bevaka de mänskliga rättigheterna i Turkiet, vilket yrkas i motion U624 (vpk), anser utskottet emellertid för närvarande vara små. De särskilda s.k. tematiska rapportörer som tillsätts av MR-kommissionen kan även undersöka förhållanden i Turkiet (t.ex. rapportörer som bevakar tortyr och ofrivilliga försvinnanden).

Med det ovan anförda avstyrks yrkande 3 i motion U624 (vpk). Yrkande 2 i motion U624 (vpk) och kvarvarande del av yrkande 4 i motion U641 (fp) får anses besvarade.

7. Det kurdiska folkets mänskliga rättigheter

Bakgrund

Utskottet har under en lång följd av år tagit upp kurdernas situation (senast 1989/90:UU5). En utförlig beskrivning av det kurdiska folkets situation och geografiska belägenhet har givits under tidigare behandling av frågan, och utskottet får hänvisa till dessa. (UU 1983/84:12, UU 1985/86:2 och 21, UU 1987/88:4 samt 1988/89:UU6).

Den kurdiska befolkningen finns utspridd över ett gränsområde mellan sex länder: Turkiet, Syrien, Irak, Iran, Sovjetunionen och Libanon. Den största befolkningsgruppen finns i Turkiet och beräknas uppgå till 10–12 miljoner kurder. Ca 5 miljoner beräknas bo i Iran, 2,5 miljoner i Irak, 800 000 i Syrien och mindre grupper i Sovjetunionen och Libanon.

Utskottet

De kurdiska minoritetsgrupperna lever i en utsatt situation i synnerhet i Irak. Förföljelserna mot den kurdiska minoritetsbefolkningen har i Irak efter krigsstilleståndet med Iran tagit sig bestialiska uttryck genom bombningar av byar och genom användandet av kemiska stridsmedel mot bl.a. kvinnor och barn. Det sålunda upptrappade våldet och förbrytelserna mot kurderna är bestraffning för att den kurdiska motståndsrörelsen stödde Iran under kriget. Tiotusentals kurder har på grund av detta flytt från sina hem, och många lever nu i svåra förhållanden i flyktingläger. Stora grupper har deporterats från de norra kurdiska områdena i landet till södra Irak.

Samtidigt som den kurdiska minoriteten i den irakiska grundlagen tillförsäkrats etniska och kulturella garantier samt regional autonomi med visst självstyre framför allt i kulturella frågor, pågår medvetna ansträngningar från den irakiska regimen att assimilera den kurdiska befolkningen och utplåna dess kurdiska särart. Samma politik förs i Turkiet, där bl.a. det kurdiska språket är förbjudet.

Det är enligt utskottets mening oacceptabelt att kurdernas mänskliga rättigheter inte respekteras i de länder där de lever som minoritetsgrupp. De, liksom andra minoriteter, bör få leva i fred, få del av den ekonomiska utvecklingen och bibehålla sina kulturella särdrag.

Sverige försökte under årets möte med MR-kommissionen tillsammans med andra stater att åter ta upp Iraks brott mot de mänskliga rättigheterna, bl.a. kurdernas situation, till behandling. Detta lyckades tyvärr inte på grund av irakiskt motstånd med stöd av huvudparten av u-länderna i MR-kommissionen.

Sverige kritiserade Irak i ett inlägg vid MR-kommissionen då bl.a. situationen för den kurdiska minoriteten togs upp.

Den särskilde representant som tillsattes av MR-kommissionen för att undersöka brotten mot mänskliga rättigheter i Iran tilläts för första gången besöka Iran i januari 1990. Rapportören skall senare i år ånyo besöka Iran. Den kurdiska minoritetens situation kan därvid även studeras. Den rapportör som undersöker fall av summariska rättegångar och utomrättsliga avrättningar har även studerat Iran, bl.a. avrättningarna av fångar som uppges vara medlemmar av eller sympatisörer till organisationer som står i opposition till regeringen.

Regeringen bör enligt utskottets uppfattning fortsätta ansträngningarna att ta upp kurdernas mänskliga rättigheter till behandling i FN i syfte att förmå de länder där kurderna bor att respektera denna minoritets rättigheter. Kriget mellan Iran och Irak förde med sig oerhörda mänskliga lidanden inte minst bland kurderna. Det är utskottets förhoppning att fredsförhandlingarna mellan Irak och Iran även skall behandla kurdernas situation.

Utskottet får liksom tidigare beklaga svårigheterna med att väcka en bred internationell opinion i FN för den kurdiska frågan i sin helhet.

Som utskottet tidigare framfört är Europarådet inte primärt forum för frågor rörande kurdernas situation och rättigheter, eftersom Turkiet endast är ett av de länder som har en kurdisk minoritet. Det faktum att Turkiet nu erkänt den enskilda klagorätten i Europarådet gör det dock möjligt även för den kurdiska minoriteten i Turkiet att väcka talan. Inom ramen för det svenska engagemanget för en demokratisk utveckling i Turkiet torde också kurdernas rättigheter kunna bevakas.

Utskottet utgår ifrån att regeringen tar alla tillfällen i akt att främja kurdernas mänskliga rättigheter såväl i internationella fora som genom bilaterala kontakter med de berörda länderna.

Härmed får motion U626 (m), berörd del i yrkande 11 i motion U641 (fp), yrkande 8 i motion U642 (c), yrkandena 1—3 i motion U654 (mp) och yrkandena 1—3 i motion U655 (vpk) anses besvarade.

Ekonomiska sanktioner mot Iran, Irak och Turkiet, vilket föreslås i motion U655 (vpk), är dock enligt utskottets uppfattning inte en framkomlig väg. Enligt praxis skall ekonomiska sanktioner mot ett land endast vidtas efter beslut eller rekommendation av FN:s säkerhetsråd. (Undantag är sanktioner mot Sydafrika).

Motionerna U654 (mp) och U655 (vpk) tar upp de kurdiska flyktingarna som flytt från Irak och nu lever i mycket svåra förhållanden i flyktingläger i Turkiet. Utskottet får i likhet med motionärerna i U654 (mp) djupt beklaga att UNHCR ännu inte kunnat få komma in och bistå flyktingarna i lägren. Enligt vad utskottet erfarit kan en lösning snart vara förestående. Sverige har ställt 4 milj.kr. till UNHCRs förfogande för detta arbete. Regeringen har vid ett flertal tillfällen både till Turkiet och till UNHCR uttryckt oro över att biståndsprojekt inte kommit i gång liksom över UNHCRs bristande insyn i lägren. Flyktingarna i lägren lever under mycket svåra förhållanden. Detta gäller inte minst barnen. Utskottet delar den oro för föräldralösa barn och handikappade barn som framförs i motion U655 (vpk). Utskottet utgår från att de biståndsinsatser som redan gjorts och som görs även riktar sig till dessa utsatta grupper. Enligt vad utskottet erfar bidrar Rädda Barnen och Svenska röda korset med 3 milj.kr. för insatser i flyktinglägren.

Härmed får yrkande 4 i motion U654 (mp) och yrkandena 4–6 i motion U655 (vpk) anses besvarade.

8. Mänskliga rättigheter i Irak

Utskottet

Mänskliga rättigheter kränks i Irak. Som utskottet redan tidigare i detta betänkande konstaterat begås ytterst allvarliga kränkningar av den kurdiska minoritetens mänskliga rättigheter. Tortyr, försvinnanden, fängslanden på politiska grunder, summariska rättegångar m.m. förekommer utbrett och riktar sig även mot andra befolkningsgrupper i Irak.

I motionerna U641 (fp) och U642 (c) yrkas att den svenska representeranten i MR-kommissionen aktualiserar frågan om en särskild rapport för granskning av anmälda brott mot de mänskliga fri- och rättigheterna i Irak.

Som utskottet redan tidigare i detta betänkande anfört har bl.a. Sverige vid upprepade tillfällen sökt ta upp de brott som den irakiska regeringen begår mot mänskliga rättigheter till behandling i MR-kommissionen. Hittills har detta inte lyckats eftersom Irak har förmått en majoritet av medlemmarna i kommissionen att rösta för att frågan inte skall behandlas. Vid årets möte med kommissionen behandlades en inbjudan till underkommissionens för förhindrande av diskriminering och skydd av minoriteter medlemmar att besöka Irak. En resolution med syfte att formalisera inbjudan och hemställa en rapport från besöket till kommissionens nästa möte föranledde emellertid Irak att återta inbjudan.

Utskottet utgår ifrån att regeringen fortsätter sina ansträngningar att ta upp det irakiska förtrycket av mänskliga rättigheter till behandling i MR-kommissionen och därmed också aktualiserar frågan om en särskild rapportör.

Därmed får ifrågasvarande del av yrkande 11 i motion U641 (fp) och yrkande 15 i motion U642 (c) anses besvarade.

9. Mänskliga rättigheter i Iran

Utskottet

I motionerna U642 (c) och U650 (vpk) tas den iranska regeringens brott mot de mänskliga rättigheterna upp.

Som utskottet redan tidigare konstaterat har MR-kommissionens särskilde representant för Iran äntligen tillåtits besöka landet. I den rapport över besöket som representanten framlade vid årets möte med MR-kommissionen konstaterar rapportören att vissa förbättringar skett i skyddet av de mänskliga rättigheterna i Iran. Exempel härpå var ökad tolerans av bahaierna även om det officiella förbudet för dem att utöva sin religion fortfarande bestod. Allvarliga anklagelser om missförhållanden framfördes också i rapporten t.ex. misshandel och tortyr och att personer som officiellt avtjänat frihetsstraff kvarhållits i fängelset eller avrättats. Rapportören anser att förhållandena i landet påfordrar ett nytt besök. Ett sådant är planerat till augusti 1990.

Den resolution avseende rapportörens rapport som antogs i MR-kommissionen var mycket återhållsam. Sverige ansåg sig därför inte kunna ställa upp som medförslagsställare.

Rapporten har också utsatts för stark kritik av oppositionen i Iran, dels för alltför stor återhållsamhet hos rapportören, dels för att iranska myndigheter på olika sätt hindrat rapportören från att effektivt kunna genomföra sitt uppdrag.

Utskottet utgår från att regeringen även fortsättningsvis arbetar för att Irans brott mot de mänskliga rättigheterna uppmärksammas och påtalas t.ex. i MR-kommissionen samt vid bilaterala kontakter.

Därmed får yrkande 14 i motion U642 (c) och motion U650 (vpk) anses besvarade.

10. Mänskliga rättigheter i Palestina

Utskottet

I motion U606 (fp) yrkas att Sverige aktivt bör stödja det arbete som bedrivs av MR-kommissionens särskilda kommitté som har till uppgift att undersöka israeliska åtgärders inverkan på situationen för mänskliga rättigheter i de ockuperade områdena.

Så sker också. Sverige fördömde vid årets möte med MR-kommissionen Israels fortsatta kränkning av det palestinska folkets mänskliga rättigheter och röstade för den resolution som kommissionen antog om mänskliga rättigheter i det ockuperade Palestina. Resolutionen baseras bl.a. på den särskilda kommitténs rapport. Utskottet får senare i år anledning återkomma till konflikten i Mellanöstern och till situationen på de ockuperade palestinska områdena. Tidigare har utskottet uttalat sig i frågan i bl.a. betänkande 1989/90:UU3.

Därmed får yrkande 3 i motion U606 anses vara besvarat.

11. Mänskliga rättigheter i Afghanistan

Bakgrund

Utskottet har under en följd av år behandlat situationen i Afghanistan, senast i oktober 1989 (1989/90:UU2).

Efter det att de sista sovjetiska trupperna i enlighet med Genèveöverenskommelserna (14 april 1988) lämnade Afghanistan den 15 februari 1989 har stridigheterna fortsatt mellan Mudjahedin (de stridande delarna av motståndsrörelsen som befinner sig inne i Afghanistan) och den Sovjetstödda Kabulregeringens trupper.

Sovjetunionen fortsätter att med bl.a. vapenleveranser stödja regeringen under ledning av president Najibulla. USA fortsätter att tillsammans med Pakistan stödja Mudjahedin. Stridigheterna förmodas komma att fortsätta. Den interimregering som år 1988 bildades av de sju partier som befinner sig i landsflykt i Peshawar i Pakistan (Afghanistans islamiska enhet) har splittrats på grund av motsättningar mellan vissa av partierna. En del av dessa (Jamiat-partiet och Hezb-i-Islami) bekämpar varandra inne i Afghanistan.

Den fråga som kan sägas vara grunden till konflikten i Afghanistan, vem som politiskt skall styra landet, berördes inte i Genèveöverenskommelserna. Motståndsrörelsen var ej part vid överenskommelserna och menar att dessa slöts över dess huvud. På grund av de fortsatta stridigheterna kvarstår flyktingproblemet. Ca 5 miljoner flyktingar har tagit sin tillflykt till Pakistan (3 miljoner) och Iran (2 miljoner). Ett stort antal afghaner befinner sig fortfarande på flykt inom landet.

Under de nio år som den sovjetiska ockupationen av Afghanistan varade krävde FN:s generalförsamling i årliga resolutioner de utländska truppernas tillbakadragande från landet och det afghanska folkets rätt till självbestämmande. Den svenska regeringen har upprepade gånger i FN:s generalförsamling uttryckligen ställt sig bakom resolutionens krav. Under 1989 års generalförsamling krävde Sverige att FN via säkerhetsrådet tar sitt ansvar och bidrar till genomförandet av en fredlig lösning på konflikten i Afghanistan.

År 1984 tillsattes en särskild rapportör för att granska situationen när det gäller de mänskliga rättigheterna i Afghanistan. I likhet med tidigare år presenterade denne till årets möte med MR-kommissionen en rapport om situationen som byggde på information inhämtad såväl i Afghanistan som i flyktingläger i Iran och Pakistan. Rapportören

framhöll i sin rapport att situationen vad gäller de mänskliga rättigheterna inte förbättrats efter det sovjetiska uttåget. Den väpnade konflikten kvarstod och förorsakade alltså enormt mänskligt lidande och ledde till att 5 miljoner flyktingar fortfarande stannade i exil. Oröjda minfält i flera provinser var vidare ett hinder för att flyktingarna skulle kunna återvända. Enligt rapportören uppgick den officiella siffran för antalet politiska fångar till 3 000. Vissa förbättringar hade dock skett av förhållandena i fångelserna. Rapportören betonade i sina rekommendationer till kommissionen att alla parter i konflikten måste respektera den humanitära rätten.

Utskottet

Den fortsatta konflikten i Afghanistan innebär ohyggliga lidanden för befolkningen dels den som är kvar inne i landet, dels den som befinner sig i flyktingläger i Pakistan eller Iran. Avsaknaden av en lösning på konflikten hindrar främjandet av de mänskliga rättigheterna. Utskottet får åter framföra förhoppningen att såväl krigföringen som de utländska vapenleveranserna till de stridande parterna i Afghanistan skall upphöra och att en politisk lösning skall komma till stånd som tillgodoser det afghanska folkets önskemål. Det är av största vikt att flyktingarna får återvända för att åter i fred kunna bygga upp sitt land. Utskottet utgår från att den svenska regeringen fortsätter det humanitära biståndet till såväl flyktingarna som de nödlidande inne i Afghanistan. Den svenska regeringens önskan att hålla sig informerad om utvecklingen i Afghanistan bör naturligtvis även i fortsättningen innebära kontakter med samtliga berörda parter inkl. den afghanska motståndsrörelsen.

Det afghanska folkets rätt till självbestämmande, oberoende, fred och att utan inblandning och påtryckning utifrån välja sitt eget ekonomiska, politiska och sociala system har, vilket framgår av bakgrunden till detta betänkande, åter och åter igen fastslagits av FNs generalförsamling. Sverige ställer sig bakom FNs krav.

Utskottet välkomnar det faktum att internationella rödakorskommittén numera tillåts besöka alla delar av Afghanistan.

Härmed får yrkandena 1—5 i motion U629 (m) anses besvarade.

I motion U642 (c) yrkas att regeringen i sina kontakter med Sovjetunionen påtalar vikten av att Sovjet aktivt deltar i minröjningsarbetet i Afghanistan. Enligt av vad som ovan framgår var mineringen och behovet att få bort minorerna en av de frågor som togs upp av den särskilde rapportören i dennes rapport inför MR-kommissionen. Minröjning ingår även som ett prioriterat område i det återuppbyggnadsprogram som FN planerar. Insatserna på detta område har på grund av de fortsatta stridigheterna fått inriktas på förebyggande utbildning bland flyktingarna så att dessa när de en dag återvänder själva skall kunna upptäcka och oskadliggöra minor. Som utskottet konstaterat tidigare skulle minröjningsarbetet när detta kan komma i gång i större

skala naturligtvis underlättas av ett sovjetiskt deltagande. Utskottet utgår från att regeringen i relevanta sammanhang tar upp denna fråga med sovjetiska representanter.

Därmed får yrkande 9 i motion U642 (c) anses besvarat.

12. Mänskliga rättigheter i Indonesien

Bakgrund

Utskottet har under en lång följd av år behandlat mänskliga rättigheter i Indonesien, i synnerhet vad avser Östra Timors rätt till självbestämmande (senast 1989/90:UU5).

Den svenska regeringen har tagit avstånd från Indonesiens invasion och annektering av Östra Timor som ägde rum år 1975. Denna åsikt har under årens lopp redovisats offentligt upprepade gånger.

Det är samtidigt uppenbart att Östra Timor under de drygt 14 år som förflutit efter invasionen successivt blivit allt fastare inlemmat i Indonesien. Detta har föranlett allt fler länder i världen att konstatera att Indonesien har överhöghet över Östra Timor.

En viss motståndskamp, ledd av Fretilin, torde förekomma, men den är av allt att döma av begränsad omfattning.

FNs generalsekreterare har sedan 1982 generalförsamlingens uppdrag att genom konsultationer med alla berörda parter söka nå en lösning på den otillfredsställande situationen. Dessa konsultationer har hittills inte fått något genombrott.

Östra Timor-frågan har sedan 1982 inte förekommit på generalförsamlingens dagordning, bl.a. i avvaktan på att generalsekreterarens konsultationer skall ge något resultat.

Vad gäller Irian Jaya (tidigare Västpapua) antog generalförsamlingen år 1969 en resolution rörande Västpapas införlivande med Indonesien. Sverige röstade för resolutionen. Resolutionen rör tillämpningen av 1962 års överenskommelse mellan Indonesien och den tidigare kolonialmakten Nederländerna om Västra Nya Guinea (Västpapua).

Efter FN-ledda förhandlingar hade år 1962 överenskommit att Indonesien skulle överta administrationen över den holländska kolonin för att senast 1969 hålla folkomröstning om områdets fortsatta status. Självbestämmandet genomfördes på indonesiskt vis med tillsatta konsultativa församlingar uppgående till sammanlagt 1 025 personer. Församlingarna röstade enhälligt för att Västpapua skulle fortsätta att ingå i Indonesien. Den representant som FN tillsatt för att följa självbestämmanderättsakten konstaterade i sin rapport att en sådan ägt rum i enlighet med indonesisk praxis samt med de begränsningar som följt av territoriets geografiska karakteristika och den allmänna politiska situationen i området.

Situationen när det gäller de mänskliga rättigheterna i Indonesien är inte tillfredsställande. Ett undantag är religionsfriheten med förhållandevis stor tolerans. Dödsstraff används. Tortyr och misshandel av

fångar förekommer, människor försvinner, rättssäkerheten är liten, domstolarna är både ofria och korruperade. Situationen bedöms vara sämst i Östra Timor och på Irian Jaya.

Organisationer som bevakar och försvarar mänskliga rättigheter tillåts. ICRC får fritt verka i Östra Timor. Sedan den 1 januari 1989 behöver utlänningar inte tillstånd för att besöka Östra Timor. Besöks-tillstånd krävs däremot för utlänningar på Irian Jaya. ICRC har dock insyn även där.

FNs underkommission för förhindrande av diskriminering och skydd av minoriteter antog vid sitt möte i augusti 1989 en resolution om Östra Timor. I resolutionen anmodas bl.a. den indonesiska regeringen att tillåta besök på Östra Timor av MR-organisationer.

Utskottet

Den svenska inställningen till den otillfredsställande situationen på Östra Timor är välkänd för den indonesiska regeringen. Vår uppfattning har under årens lopp redovisats upprepade gånger.

Det är åter utskottets förhoppning att konsultationerna i FNs generalsekreterares regi skall leda till en lösning som går den timoresiska befolkningens legitima önskemål till mötes. Detta kan självfallet innebära anordnandet av folkomröstning.

Vad gäller Irian Jaya får utskottet konstatera att Sverige accepterade Västpapas införlivande med Indonesien genom ett antagande av resolution 2504 (XXIV) år 1969.

Frågan om direkt stöd till Fretilin och OPM har, vad avser den förstnämnda befrielseörelsen, tidigare behandlats av utskottet. Utskottet konstaterade då (1989/90:UU5) att direkta bidrag till befrielseörelser enligt svensk praxis endast bör utgå om FNs generalförsamling i en resolution med svensk anslutning uttalat sig till förmån för ett sådant stöd. Detta är inte fallet vare sig med Fretilin eller OPM.

Därmed avstyrks yrkandena 2 och 5 i motion U618 (mp) samt yrkande 5 i motion U630 (vpk). Yrkande 4 i motion U630 (vpk) får anses besvarat.

De brott som begås mot mänskliga rättigheter i Östra Timor, på Irian Jaya och i Indonesien måste fördömas. Enligt Amnesty International har situationen i Östra Timor och på Irian Jaya inte förbättrats under det gångna året trots regeringens löfte om större politisk öppenhet. Politiska fångar har avrättats under 1990, andra har fängslats på politiska grunder och efter tvivelaktiga rättegångar. Amnesty har fått rapporter om misstänkt tortyr och dålig behandling av politiska fångar. Det är utskottets övertygelse att regeringen även framgent såväl inom ramen för FN som bilateralt kommer att arbeta för att demokrati och mänskliga rättigheter respekteras såväl i Indonesien som i andra länder där dessa rättigheter förnekas.

Härmed får yrkande 3 i motion U618 (mp) och yrkande 6 i motion U630 (vpk) anses besvarade.

Vad gäller yrkandena i motionerna U618 (mp) och U630 (vpk) om att Sverige skall lämna samarbetsorganet Intergovernmental Group on Indonesia (IGGI) får utskottet liksom tidigare år framföra följande. Sverige deltar i likhet med flertalet andra OECD-länder, bl.a. Norge, Danmark och Finland, sedan 1980 som observatör vid IGGIs årliga möten. Syftet med observatörskapet är att erhålla allmän ekonomisk, handelspolitisk och kommersiell information om Indonesien. Så länge regeringen bedömer att det svenska observatörskapet har ett informationsvärde, ser utskottet ingen anledning att förorda att detta upphör.

Yrkande 4 i motion U618 (mp) och yrkande 2 i motion U630 (vpk) avstyrks därmed.

I motion U630 (vpk) yrkas att svenskt biståndssamarbete inte skall upptas så länge Indonesien bryter mot folkrätten. Utskottet får konstatera att det svenska biståndssamarbetet med Indonesien är begränsat. Via bl.a. fackliga organisationer har svenskt bistånd uppgående till drygt 1 milj.kr. under 1988/89 givits till Indonesien. Katastrofbistånd via Internationella röda korset har tidigare gått till befolkningen i Östra Timor.

Utskottet anser emellertid att såväl katastrofbistånd som bistånd till demokratisk uppbyggnad och stöd till mänskliga rättigheter har en plats att fylla även i framtiden.

Därmed avstyrks yrkande 3 i motion U630 (vpk).

13. Mänskliga rättigheter i Tibet

Bakgrund

Frågan om hur mänskliga rättigheter respekteras i Kina och Tibet har före årets möte aldrig varit uppe som ett separat ärende vid MR-kommissionens möten. Situationen i Kina uppmärksammades under mötet 1989 med FNs underkommission om förhindrande av diskriminering och skydd av minoriteter. Underkommissionen antog då en resolution enligt vilken Kina skulle tas upp vid 1990 års MR-kommissionens möte under den dagordningspunkt som behandlar underkommissionens arbete. Så skedde även. Under den debatt som hölls uttryckte många talare oro för situationen i Tibet och Kina. Ett resolutionsförslag om situationen i Kina med bl.a. Sverige som medförslagsställare kunde emellertid aldrig behandlas av kommissionen eftersom denna efter omröstning baserad på en procedurregel beslöt att inte ta upp resolutionen till behandling. Sverige vände sig mot detta beslut med hänvisning till att situationen rörande mänskliga rättigheter i Kina var en angelägen fråga.

Amnesty International har under de senaste åren rapporterat om många fall av kränkningar av de mänskliga rättigheterna i Tibet.

Fångar torteras, människor har arresterats efter gatuprotester och hålls fängslade utan rättegång och utan möjlighet till kontakt med anhöriga eller advokat. Fredliga demonstranter har skjutits av polis.

Den svenska regeringen har aldrig ifrågasatt Kinas suveränitet över Tibet. Tibet åtnjuter i dag formellt viss självstyrelse som s.k. autonom region inom Kina.

Utskottet

I ett flertal motioner tas situationen i Tibet upp. I motion U615 (m) yrkas bl.a. att regeringen internationellt skall agera för att den kinesiska regeringen respekterar de mänskliga rättigheterna i Tibet och för att en särskild FN-kommissarie tillsätts med uppgift att granska respekten för de mänskliga rättigheterna i Tibet. Även motion U642 (c) tar upp behovet av ökad respekt för mänskliga rättigheter i Tibet. I motion U641 (fp) yrkas att Kina tas upp till granskning i MR-kommissionen efter händelserna sommaren 1989.

Som framgår av bakgrunden ovan har Sverige agerat för att situationen för mänskliga rättigheter i Kina inkl. Tibet skulle tas upp i MR-kommissionen. Detta lyckades nu inte. Utskottet utgår från att regeringen kommer att fortsätta söka att multilateralt inom ramen för t.ex. MR-kommissionen och direkt med kinesiska företrädare ta upp Kinas kränkningar av de mänskliga rättigheterna i Tibet. Det är dock enligt utskottets uppfattning ännu för tidigt att ta upp frågan om en särskild rapportör, vilket föreslås i motion U615 (m). De tematiska rapportörer som redan finns t.ex. för religiös ofördragsamhet kan inom ramen för ett allmänt studium av denna form av kränkning av de mänskliga rättigheterna även studera förhållandena i ett enskilt land, t.ex. Kina, vilket vore önskvärt.

Situationen i Tibet har tidigare tagits upp av talare vid MR-kommissionens möten under kommissionens behandling av folkens rätt till självbestämmande och under debatten om religiös ofördragsamhet.

Därmed får yrkande 3 i motion U610 (mp), yrkandena 1 och 2 i motion U615 (m), berörd del av yrkande 11 i motion U641 (fp) samt berörd del av yrkande 16 i motion U642 (c) anses besvarade.

Krav på ökat självstyre för Tibet har väckts i motion U642 (c) medan motion U631 (fp) kräver att regeringen skall verka för att Tibets ställning avgörs genom en internationellt kontrollerad folkomröstning. I motion U615 (m) yrkas att regeringen skall verka för att den kinesiska regeringen respekterar den fjärde Genèvekonventionen från 1949.

I motionerna U615 (m), U610 (mp) och U649 (fp och mp) yrkas att Sverige skall stödja Dalai Lamas fredsplan och verka för att fredsförhandlingar mellan Kina och Tibet kommer till stånd, enligt motion U610 (mp) förslagsvis i Stockholm. Vidare yrkas i motion U610 (mp)

att Dalai Lama och representanter för den tibetanska exilregeringen inbjuds officiellt till Sverige och att tibetanernas rätt till självbestämmande tas upp i FN och andra internationella fora.

Den svenska regeringen har inte ifrågasatt Kinas suveränitet över Tibet. Den fjärde Genèvekonventionen kan därmed inte åberopas av Sverige såsom varande tillämplig på Tibet eftersom denna konvention behandlar skydd av civilpersoner under krigstid bl.a. på ockuperade områden. Våra krav på att de mänskliga rättigheterna skall respekteras bör dock inte vara mindre av den anledningen. Inte heller kan Sverige enligt utskottets uppfattning verka för att Tibets ställning avgörs i en internationellt kontrollerad folkomröstning som krävs i motion U631 (fp).

Krav på ökad självstyrelse för Tibet ingår däremot enligt utskottets tolkning i den fredsplan i fem punkter för Tibet som Dalai Lama framlagt.

Övriga punkter i fredsplanen är att Tibet förklaras som en fredszon, att kinesiska trupper dras tillbaka, att invandringen av kineser avbryts, att tibetanernas mänskliga rättigheter respekteras och att Tibets ekologi skyddas och kultur återuppbyggs. Fredsplanen innehåller även förslag till en dialog mellan Kina och Tibet.

Det är denna dialog som utskottet anser att vi från svensk sida bör ta fasta på. En situation i Tibet präglad av fredliga förhållanden och respekt för mänskliga rättigheter förutsätter uppenbarligen att tibetanernas krav på ökat självbestämmande tillgodoses. Skulle tibetanska och kinesiska företrädare framställa en önskan om Stockholm som mötesplats skall detta självfallet bemötas positivt.

I motion U610 (mp) yrkas på en officiell inbjudan till Dalai Lama.

En inbjudan av Dalai Lama under former som skulle kunna tolkas som ett erkännande ställer sig av orsaker som utskottet ovan redovisat ogörlig. Detta hindrar dock inte att ett besök under andra former skulle kunna vara av värde. Det ankommer dock dessutom enligt utskottets uppfattning på regeringen att själv bestämma vilka officiella inbjudningar som den önskar utfärda.

Regeringen bör enligt utskottets uppfattning fortsätta att med kinesiska företrädare ta upp situationen vad gäller de mänskliga rättigheterna i Tibet. Yttrandefrihet och demonstrationsfrihet måste respekteras. Den tibetanska kulturen måste skyddas och vördas. En lösning på den allvarliga situationen i Tibet kan emellertid endast uppnås genom en dialog mellan Tibet och Kina och genom att våld undviks.

Därmed avstyrks yrkandena 1 och 2 i motion U610 (mp), yrkande 3 i motion U615 (m) och motion U631 (fp). Yrkande 4 i motion U615 (m), yrkande 16 i motion U642 (c) och motion U649 (fp, mp) får anses besvarade.

Bakgrund

När Spanien år 1976, enligt en tidigare gjord utfästelse, dragit sig tillbaka från kolonin Spanska Sahara, annekterades området av Marocko och Mauretanien. Samtidigt utropade den sedan några år verksamma motståndsrörelsen Polisario landets självständighet under namnet Demokratiska sahariska arabrepubliken (RASD). Ett gerillakrig, som med större och mindre intensitet pågått sedan dess, inleddes. På ena sidan står Polisario — stödd av Algeriet — och på den andra Marocko sedan Mauretanien år 1979 ingått separatfred med Polisario och dragit sig ur sin del av området.

Enligt den uppgörelse som träffades mellan Spanien, Marocko och Mauretanien år 1975 skulle den sahariska befolkningen ges viss rätt till självbestämmande genom en icke folkvald nationalförsamling. Det närmare ansvaret för områdets avkolonisering överlät Spanien på FN.

FNs generalsekreterare har sedan 1985 tillsammans med OAU's ordförande bedrivit ett medlingsarbete mellan parterna i syfte att uppnå ett vapenstillestånd i konflikten och en överenskommelse om formerna för en folkomröstning. En gemensam fredsplan framlades sommaren 1988 och accepterades i princip av parterna. I juli 1989 beslöt generalsekreteraren och OAU's ordförande att tillsätta en teknisk kommission för att med parterna ytterligare klarlägga villkoren och tillvägagångssättet avseende fredsplanen. I januari 1990 utsåg generalsekreteraren den schweiziske diplomaten Johannes Manz till sin särskilde representant i Västra Sahara-frågan.

Den saudiske kungen Fahd tog våren 1987 initiativet till en försoning mellan Marocko och Algeriet, vilket ledde till ett möte mellan de tre statscheferna i början av maj samma år. Mötet blev inledningen till en process som ledde till att Marocko och Algeriet i maj 1988 återupptog diplomatiska förbindelser. I januari 1989 hölls också för första gången direkta samtal mellan Kung Hassan av Marocko och representanter för Polisarios ledning. Något ytterligare möte har dock inte ägt rum därefter.

Vid 1989 års generalförsamling antogs enhälligt en resolution som stöder generalsekreterarens och OAU's fortsatta ansträngningar att uppnå fred och en överenskommelse om formerna för en folkomröstning i Västra Sahara. I resolutionen ombeds Marocko och Polisario att samarbeta med OAU och FN samt fortsätta sin dialog i syfte att uppnå fred, stabilitet och säkerhet i regionen.

Även under MR-kommissionens möte 1989 antogs en resolution som anmodar de två parterna i konflikten att snarast uppta direkta förhandlingar om vapenstillestånd för att kunna genomföra folkomröstning om självbestämmande för Västra Saharas folk under överinseende av OAU och FN.

Utskottet

Utskottet har under en lång följd av år tagit upp frågan om Västra Sahara. Utskottet har därvid fastslagit att frågan är ett oavslutat kolonialt problem och att områdets framtid måste avgöras i enlighet med befolkningens fritt uttalade önskemål.

Sverige stöder tanken på en internationellt övervakad folkomröstning i Västra Sahara. Vi har röstat för detta under de år ärendet har behandlats av FNs generalförsamling.

Utskottet får konstatera att framsteg gjorts i denna fråga under det senaste året. Den fredsplan som FN och OAU lade fram den 30 augusti 1988 har i princip accepterats av både Marocko och Polisario. Planen förutsätter en folkomröstning i FNs och OAU:s regi om territoriets framtida status. Det är utskottets uppfattning att alla parter nu bär ett stort ansvar för att ta till vara de möjligheter till fred och självbestämmande för det västsahariska folket som nu bjuds.

Regeringen ger sitt fulla stöd till FNs generalsekreterare och dennes särskilde representant i deras medlingssträvanden. Den svenska regeringen har också haft direkt kontakt med parterna. Utskottet utgår från att detta stöd kommer att fortgå.

Därmed torde yrkande 1 i motion U628 (fp) och yrkande 11 i motion U642 (c) anses besvarade.

Något enskilt nordiskt initiativ i frågan, vilket föreslås i motion U627 (mp), är därför inte behövligt.

Yrkandena 1 och 2 i motion U627 (mp) avstyrks därmed.

Motionerna U627 (mp) och motion U642 (c) tar upp frågan om försvunna saharier. Enligt vad utskottet erfar är denna fråga föremål för behandling i FN. Den särskilda arbetsgrupp under MR-kommissionen som följer upp och undersöker rapporter om ofrivilliga försvinnanden har också tagit upp rapporterade fall av försvunna västsaharier. Sverige stöder arbetsgruppen som utför ett gott arbete.

Vad gäller frågan om en särskild rapportör eller undersökningskommission som skall undersöka brott mot mänskliga rättigheter i Västsahara, vilket tas upp i motion U628 (fp) och motion U642 (c), får utskottet konstatera att möjligheten att tillsätta nya rapportörer för speciella länder är mycket små. I stället har det visat sig att rapportörer eller arbetsgrupper som studerar olika brott mot mänskliga rättigheter (t.ex. tortyr, försvinnanden eller religiös ofördragsamhet) ofta lättare kan studera kränkningar i enskilda länder. Ett exempel på detta är arbetsgruppen mot försvinnanden som nu undersöker fall av försvunna saharier.

Därmed får yrkande 3 i motion U627 (mp), yrkande 4 i motion U628 (fp) och yrkande 10 i motion U642 (c) anses besvarade.

Bakgrund

I slutet av juni 1989 störtades den folkvalda regeringen i Sudan i en militärkupp. Landet styrs sedan dess av motsvarande en militärjunta under ledning av generallöjtnanten Omar Hassan al-Bashir.

Efter militärkuppen i juni bannlystes alla fackföreningar och yrkessammanslutningar.

Hårda fängelsedomar och dödsdomar har avkunnats mot regeringens motståndare. Bl.a. sitter många fackföreningsmedlemmar fängslade. Tortyr förekommer i fängelserna. Enligt Amnesty International beräknas mer än 100 personer vara fängslade enbart för att de fredligt protesterat mot den nya regimen.

Inbördeskriget mellan regeringstrupperna som representerar den muslimska delen av befolkningen som bor i norr och den icke-muslimska (kristen och animistisk) befolkningen i söder genom befrielseströrelserna SPLM/SPLA har pågått med olika intensitet sedan 1956 men trappades upp 1983 efter det att den dåvarande regeringen i Khartoum antagit muslimsk rättskipning (sharia) som hela landets lag. Inbördeskriget har skördat tusentals offer. Många har också dödats och torterats av regeringsstyrkor och lokal regeringstrogen milis enligt rapporter från Amnesty International. Övergreppen har inte upphört efter regeringskuppen utan fortsätter.

Utskottet

Mänskliga rättigheter kränks i Sudan. Det långvariga inbördeskriget har skördat hundratusentals liv i strid eller genom regeringstruppernas övergrepp. Det har inneburit outsägliga lidanden för befolkningen. Kriget har också indirekt genom att det förhindrat ett normalt liv i den södra delen av landet framkallat hungersnöd som skördat hundratusentals offer och drivit hundratusentals på flykt. Därtill kommer att Sudan drabbats av en långvarig torka omväxlande med skyfall som lett till översvämningar. Sudan har också självt fått ta emot ca 750 000 flyktingar från omgivande länder, huvudsakligen från Etiopien.

Under årens lopp har försök gjorts bl.a. av den afrikanska samarbetsorganisationen OAU för att få till stånd förhandlingar mellan regeringen och motståndsrörelserna. Hittills har ingen framgång rönts utan inbördeskriget fortsätter.

Sudan togs upp i debatten vid MR-kommissionens senaste möte men har såvitt utskottet vet inte blivit föremål för närmare granskning i MR-kommissionen. Sudan har antagit 1966 års FN-konventioner om medborgerliga och politiska rättigheter samt ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Däremot har Sudan inte antagit tortyrkonventionen.

MR-kommissionen har en diger arbetsbörda och kan inte ta upp alla de kränkningar mot mänskliga rättigheter som begås runt om i

världen. Många länder som borde granskas av kommissionen hinns inte med. Det är självfallet kommissionens ambition att söka förhindra brott mot mänskliga rättigheter varhelst de förekommer. Utskottet utgår därför från att även de kränkningar mot mänskliga rättigheter som begås i Sudan skall komma att tas upp i kommissionen. Utskottet förutsätter att regeringen följer denna fråga och när tillfälle ges undersöker möjligheterna att i någon form i MR-kommissionen ta upp de brott som begås mot mänskliga rättigheter i Sudan.

Därmed får yrkande 4 i motion U635 anses besvarat.

16. Mänskliga rättigheter i Somalia

Bakgrund

Somalia tillhör de länder som vid årets möte med MR-kommissionen behandlades konfidentiellt i enlighet med ECOSOC-resolution 1503 från år 1970. Kommissionen granskar där länder som enligt inkomna klagomål från organisationer och enskilda länder företer ett sammanhängande mönster av allvarliga brott mot de mänskliga rättigheterna. Även vid sitt nästa möte kommer kommissionen att behandla Somalia konfidentiellt.

Somalia anslöt sig i början av 1990 till 1966 års konventioner om de mänskliga rättigheterna och till 1984 års tortyrkonvention.

Enligt Amnesty International som besökte Somalia under 1989 behövs grundläggande legala och institutionella reformer i landet för att de mänskliga rättigheterna skall kunna respekteras. Ändrade regler för säkerhetsstyrkornas uppträdande behövs även. I dag förekommer av statsmakten sanktionerade godtyckliga frihetsberövanden, politiska mord och avrättningar utan föregående rättsligt förfarande. Vissa positiva steg kunde förmärkas under början av 1989, t.ex. en allmän amnesti för politiska fångar. Yttrande- och föreningsfriheten utvidgades också något. Dessa positiva tecken förbyttes dock snabbt i det motsatta i och med att personer som kritiserade regeringen massarresterades. Många av de arresterade avrättades därefter utan rättegång av den somaliska armén. Avrättningar av obebäpnade civila inkl. barn har enligt Amnesty International fortsatt i flera delar av landet.

Somalia är ett av de länder som inte samarbetat med den särskilde rapportör för summariska rättegångar eller utomrättsliga avrättningar som tillsatts av MR-kommissionen.

Utskottet

Somalia blev under årets möte med MR-kommissionen föremål för behandling enligt den konfidentiella s.k. 1503-proceduren. Sverige deltog därvid aktivt. Den svenska delegationen tog även upp situationen i Somalia under en dagordningspunkt som behandlar förhållandet i enskilda länder. Utskottet får välkomna att Somalia nu antagit 1966 års

konventioner om de mänskliga rättigheterna och 1984 års konvention. Mycket återstår dock enligt vad utskottet erfar innan Somalia lever upp till dessa åtaganden. Kränkningarna mot de mänskliga rättigheterna är grova och omfattande.

Det är utskottets förvisning att den svenska regeringen även i framtiden såväl inom MR-kommissionen som bilateralt kommer att påtala kränkningar mot mänskliga rättigheter i Somalia.

Härmed får yrkande 3 i motion U635 (m) och motion U636 (s) anses besvarade.

17. Mänskliga rättigheter i El Salvador

Bakgrund

De många årens interna stridigheter i El Salvador har inneburit att allvarliga brott mot mänskliga rättigheter har begåtts och fortsätter att begås. Amnesty International väcker i sin årsrapport för 1989 allvarlig kritik mot tortyr, ofrivilliga försvinnanden, politiskt motiverade mord etc. El Salvador är ett av de få länder för vilka en särskild rapportör tillsatts för att granska de brott mot mänskliga rättigheter som begås i landet i fråga.

Vid årets möte med MR-kommissionen presenterade den särskilde rapportören sin rapport i vilken uttrycktes stark oro över utvecklingen i El Salvador. Antalet allvarliga brott mot de mänskliga rättigheterna hade ökat under 1989 jämfört med 1988. Rapportören pekade särskilt på de negativa effekter på ekonomiska och sociala rättigheter som den fortsatta väpnade konflikten och det allmänna våldsklimatet i landet har haft. Summariska rättegångar och utomrättsliga avrättningar, politiskt motiverade kidnappningar och försvinnanden samt tortyr är vanligt förekommande i landet. De som är ansvariga för kränkningar ställs i övervägande utsträckning inte inför rätta.

I den resolution som utan omröstning antogs vid kommissionens möte görs såväl regeringssidan som den väpnade oppositionen ansvarig för utvecklingen mot alltmer utbredda kränkningar av de mänskliga rättigheterna. I resolutionen uttrycks stöd för FNs ansträngningar att medverka till en förhandlingslösning av den väpnade konflikten och andra stater uppmanas avstå från inblandning i inbördeskriget.

Den särskilde rapportörens mandat förlängs med ett år.

Den politiska utvecklingen i El Salvador ger fog för visst hopp. Efter ett tio års inbördeskrig som kulminerade i en kraftig offensiv i november från FMLN försöker nu bl.a. FNs generalsekreterare att få de båda parterna — regeringen under president Cristiani och oppositionsorganisationen FMLN — att närma sig varandra och få i gång en dialog. Den 4 april undertecknades i Genève av den salvadoranska regeringen, FMLN och FNs generalsekreterare ett sjupunktersprogram för en framtida fredsprocess.

I programmet förutskickas bl.a. följande. Politiska överenskommelser som leder till slut på den väpnade konflikten varefter FMLN-medlemmarna skall garanteras återanslutning till den demokratiska processen.

Denna process skall ske under FNs generalsekreterares beskydd och utan avbrott. FNs representant skall kunna delta aktivt i förhandlingarna och vara den enda som får informera allmänheten. FNs generalsekreterare får ha konfidentiella kontakter med regeringar i FNs medlemsländer och med salvadoranska grupper och individer.

Enligt programmet medger parterna att politiska och andra organisationer i El Salvador också har en viktig roll att spela i processen.

Utskottet

I motionerna U604 (vpk) och U639 (s) yrkas att regeringen skall verka för att det skapas möjligheter till en fredlig och demokratisk utveckling i El Salvador och för att den utländska inblandningen i El Salvadors angelägenheter upphör. I motion U641 yrkas att El Salvador granskas i MR-kommissionen på grund av allvarliga och systematiska övergrepp mot mänskliga rättigheter.

Enligt av vad framgår ovan är förutsättningarna för en lösning på konflikten för närvarande bättre än någonsin tidigare under det långa inbördeskriget. Det är utskottets förhoppning att den vilja till fred som de båda parterna genom ramöverenskommelsen i Genève givit uttryck för skall leda till en konstruktiv dialog med fred som resultat. En fredlig utveckling i landet är en grundförutsättning för att de mänskliga rättigheterna skall börja respekteras i El Salvador. Utskottet får uttrycka sin djupa oro över alla de kränkningar som i dag begås mot mänskliga rättigheter i landet.

Utskottet välkomnar FNs aktiva roll i arbetet på att stifta fred i El Salvador. Vid toppmötet i Costa Rica 1989 bad de fem centralamerikanska presidenterna FN om att aktivt spela en roll i ansträngningarna att få fred i landet.

Det är utskottets förhoppning att dessa ansträngningar skall krönas med framgång. El Salvadors hårt drabbade befolkning har lidit nog.

Utskottet utgår från att regeringen fortsätter att påtala kränkningarna mot de mänskliga rättigheterna som begås i El Salvador.

Vid 1989 års generalförsamling antogs en resolution till stöd för ökat skydd av de mänskliga rättigheterna i El Salvador baserad på den särskilde rapportörens rapport. Det humanitära bistånd som Sverige ger till Latinamerika utgörs till stor del av insatser för att främja mänskliga rättigheter och bistå politiskt förföljda. Biståndet är därvid också ett sätt att bidra till arbetet på en demokratisk utveckling i Centralamerika.

Därmed får yrkandena 1 och 2 i motion U604 (vpk) samt motion U639 (s) samt berörd del av yrkande 11 i motion U641 (fp) anses besvarade.

I motion U643 (vpk) yrkas att regeringen skall tillsätta en kommitté för att 1992 genomföra ett minnesår i solidaritet med Amerikas indianer.

År 1992 firas 500-årsjubileet av upptäckten av Amerika. Utskottet delar den uppfattning som framförs i motion U643 att detta jubileum inte endast skall firas till hågkomst av en geografisk upptäckt gjord av en europé utan även påminna om de effekter som detta fick för områdenas urbefolkningar. Utskottet förutsätter att jubileet i många av de berörda länderna även kommer att inkludera att denna mörka sida av Amerikas upptäckt uppmärksammas.

Utskottet kan emellertid inte ställa sig bakom förslaget om att sätta upp en svensk kommitté för att utforma ett minnesår.

För närvarande arbetar en arbetsgrupp under MR-kommissionen med att utforma en deklaration till stöd för urbefolkningars rättigheter. Sverige stöder detta arbete. I Sverige hör även enligt utskottets uppfattning aktivt manifesteras det urbefolkningsår som planeras för år 1993 eller senare enligt ett beslut av MR-kommissionen.

Därmed avstyrks motion U643 (vpk).

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *anslutning till och efterlevnad av konventionerna* att riksdagen förklarar yrkande 1 i motion 1989/90:U622 och yrkandena 2 och 5 i motion 1989/90:U641 besvarade med vad utskottet anfört,

2. beträffande *yttrandefriheten m.m.* att riksdagen förklarar yrkandena 1 och 3 i motion 1989/90:U616 samt yrkande 9 i motion 1989/90:U641 besvarade med vad utskottet anfört,

3. beträffande *tortyr* att riksdagen förklarar yrkandena 4 och 5 i motion 1989/90:U642 besvarade med vad utskottet anfört,

4. beträffande *dödsstraff m.m.* att riksdagen förklarar yrkandena 4 och 5 i motion 1989/90:U616, yrkande 2 i motion 1989/90:U622, ifrågavarande del av yrkande 1 i motion 1989/90:U641 och yrkande 6 i motion 1989/90:U642 besvarade med vad utskottet anfört,

5. beträffande *flyktingars rättigheter* att riksdagen avslår yrkande 1 i motion 1989/90:U641 delvis och yrkande 15 i motion 1989/90:U641,

res. 1 (fp, c, mp)

6. beträffande *fria val* att riksdagen förklarar yrkande 10 i motion 1989/90:U641 besvarat med vad utskottet anfört,

res. 2 (fp)

7. beträffande *barns rättigheter*

att riksdagen förklarar yrkandena 2 och 6 i motion 1989/90:U616, kvarvarande del av yrkande 1 i motion 1989/90:U641 samt yrkande 5 i motion 1989/90:U645 besvarade med vad utskottet anfört,

8. beträffande *plast- och splitterkulor*

att riksdagen avslår yrkande 2 i motion 1989/90:U606 och yrkande 6 i motion 1989/90:U645,

res. 3 (c, fp, vpk, mp)

9. beträffande *handikappades rättigheter*

att riksdagen förklarar yrkande 17 i motion 1989/90:U642 besvarat med vad utskottet anfört,

10. beträffande *folkräuslig bas för biståndsavtal*

att riksdagen förklarar yrkande 13 i motion 1989/90:U641 besvarat med vad utskottet anfört,

11. beträffande *befrielseörelsers kränkningar av mänskliga rättigheter*

att riksdagen förklarar yrkande 12 i motion 1989/90:U641 besvarat med vad utskottet anfört,

12. beträffande *statsbesök*

att riksdagen förklarar motion 1989/90:U614 besvarad med vad utskottet anfört,

13. beträffande *den mellanstatliga och individuella klagorätten*

att riksdagen förklarar yrkande 3 i motion 1989/90:U641 besvarat med vad utskottet anfört,

14. beträffande *bistånd och mänskliga rättigheter*

att riksdagen förklarar yrkande 8 i motion 1989/90:U641 besvarat med vad utskottet anfört,

15. beträffande *resurser för FNs center för mänskliga rättigheter*

att riksdagen förklarar yrkande 3 i motion 1989/90:U622 och yrkande 7 i motion 1989/90:U641 besvarade med vad utskottet anfört,

16. beträffande *internationell domstol*

att riksdagen avslår yrkande 6 i motion 1989/90:U641,

res. 4 (fp)

17. beträffande *kommisarie och universitet för mänskliga rättigheter*

att riksdagen avslår yrkandena 2 och 3 i motion 1989/90:U642 samt yrkande 1 i motion 1989/90:U645,

res. 5 (c, vpk)

18. beträffande *UD-avdelning för mänskliga rättigheter*

att riksdagen avslår yrkande 4 i motion 1989/90:U645,

res. 6 (vpk)

19. beträffande *revidering av internationella domstolens stadga*

att riksdagen avslår yrkande 2 i motion 1989/90:U645,

res. 7 (vpk)

20. beträffande *MR-kommissionens medlemmars brott mot mänskliga rättigheter*

att riksdagen förklarar yrkande 3 i motion 1989/90:U645 besvarat med vad utskottet anfört,

21. beträffande *förvägrad uresa*
att riksdagen avslår motion 1989/90:U601 och yrkande 1 i motion 1989/90:U609,
22. beträffande *mänskliga rättigheter i Sovjetunionen*
att riksdagen förklarar yrkande 2 i motion 1989/90:U609 och motion 1989/90:U648 besvarade med vad utskottet anfört,
23. beträffande *mänskliga rättigheter i Kosovo*
att riksdagen förklarar yrkande 1 i motion 1989/90:U605 besvarat med vad utskottet anfört,
24. beträffande *flyktingar från Kosovo*
att riksdagen avslår yrkande 2 i motion 1989/90:U605,
res. 8 (mp)
25. beträffande *mänskliga rättigheter i Albanien*
att riksdagen förklarar motion 1989/90:U651 besvarad med vad utskottet anfört,
26. beträffande *tätare kontakter med Albanien*
att riksdagen förklarar motion 1989/90:U623 besvarad med vad utskottet anfört,
27. beträffande *Turkiet och Europarådet*
att riksdagen förklarar yrkande 1 i motion 1989/90:U624 samt ifrågavarande del av yrkande 4 i motion 1989/90:U641 besvarade med vad utskottet anfört,
28. beträffande *Turkiet och MR-kommissionen*
att riksdagen avslår yrkande 3 i motion 1989/90:U624,
res. 9 (vpk)
29. beträffande *Turkiet i ESK-processen*
att riksdagen förklarar yrkande 2 i motion 1989/90:U624 och kvarvarande del av yrkande 4 i motion 1989/90:U641 besvarade med vad utskottet anfört,
30. beträffande *mänskliga rättigheter i Palestina*
att riksdagen förklarar yrkande 3 i motion 1989/90:U606 besvarat med vad utskottet anfört,
31. beträffande *det kurdiska folkets mänskliga rättigheter*
att riksdagen förklarar motion 1989/90:U626, yrkande 11 delvis i motion 1989/90:U641, yrkande 8 i motion 1989/90:U642, yrkandena 1—3 i motion U654 och yrkandena 1—3 i motion 1989/90:U655 besvarade med vad utskottet anfört,
32. beträffande *handeln med Iran, Irak och Turkiet*
att riksdagen avslår yrkande 7 i motion 1989/90:U655,
res. 10 (vpk)
33. beträffande *kurdiska flyktingar i Turkiet*
att riksdagen förklarar yrkande 4 i motion 1989/90:U654, yrkandena 4—6 i motion 1989/90:U655 besvarade med vad utskottet anfört,
34. beträffande *mänskliga rättigheter i Irak*
att riksdagen förklarar yrkande 15 i motion 1989/90:U642 besvarat med vad utskottet anfört,

35. beträffande *mänskliga rättigheter i Iran*
att riksdagen förklarar yrkande 14 i motion 1989/90:U642 och motion 1989/90:U650 besvarade med vad utskottet anfört,
36. beträffande *mänskliga rättigheter i Afghanistan*
att riksdagen förklarar yrkandena 1–5 i motion 1989/90:U629 besvarade med vad utskottet anfört,
37. beträffande *minröjning*
att riksdagen förklarar yrkande 9 i motion 1989/90:U642 besvarat med vad utskottet anfört,
38. beträffande *stöd till Östra Timor och Västpapua*
att riksdagen avslår yrkandena 2 och 5 i motion 1989/90:U618 samt yrkande 5 i motion 1989/90:U630,
res. 11 (vpk, mp)
39. beträffande *folkomröstning i Östra Timor*
att riksdagen förklarar yrkande 4 i motion 1989/90:U630 besvarat med vad utskottet anfört,
40. beträffande *mänskliga rättigheter i Indonesien*
att riksdagen förklarar yrkande 3 i motion 1989/90:U618 och yrkande 6 i motion 1989/90:U630 besvarade med vad utskottet anfört,
41. beträffande *krav på Sveriges utträde ur IGGI*
att riksdagen avslår yrkande 4 i motion 1989/90:U618 och yrkande 2 i motion 1989/90:U630,
res. 12 (vpk, mp)
42. beträffande *biståndssamarbete med Indonesien*
att riksdagen avslår yrkande 3 i motion 1989/90:U630,
res. 12 (vpk)
43. beträffande *mänskliga rättigheter i Tibet*
att riksdagen förklarar yrkande 3 i motion 1989/90:U610, yrkandena 1 och 2 i motion 1989/90:U615 och yrkande 16 delvis i motion 1989/90:U642 besvarade med vad utskottet anfört,
44. beträffande *Tibets ställning*
att riksdagen avslår yrkande 3 i motion 1989/90:U615, yrkande 2 i motion 1989/90:U610 samt motion 1989/90:U631,
45. beträffande *fredssamtal*
att riksdagen avslår yrkande 1 i motion 1989/90:U610,
46. beträffande *Dalai Lamas fredsplan*
att riksdagen förklarar yrkande 4 i motion 1989/90:U615, yrkande 16 i motion 1989/90:U642 och motion 1989/90:U649 besvarade med vad utskottet anfört,
47. beträffande *fredsplanen för Västra Sahara*
att riksdagen förklarar yrkande 1 i motion 1989/90:U628 och yrkande 11 i motion 1989/90:U642 besvarade med vad utskottet anfört,
48. beträffande *initiativ om fredssamtal och folkomröstning*
att riksdagen avslår yrkandena 1 och 2 i motion 1989/90:U627,
res. 13 (mp)

49. beträffande *mänskliga rättigheter i Västsahara*
att riksdagen förklarar yrkande 3 i motion 1989/90:U627, yrkan-
de 4 i motion 1989/90:U628 och yrkande 10 i motio
1989/90:U642 besvarade med vad utskottet anfört,
50. beträffande *mänskliga rättigheter i Sudan*
att riksdagen förklarar yrkande 4 i motion 1989/90:U635 besva-
rat med vad utskottet anfört,
51. beträffande *mänskliga rättigheter i Somalia*
att riksdagen förklarar yrkande 3 i motion 1989/90:U635 och
motion 1989/90:U636 besvarade med vad utskottet anfört,
52. beträffande *mänskliga rättigheter i El Salvador*
att riksdagen förklarar yrkandena 1 och 2 i motion
1989/90:U604 och motion 1989/90:U639 besvarade med vad ut-
skottet anfört,
53. beträffande *minnesår för Amerikas indianer*
att riksdagen avslår motion 1989/90:U643.

Stockholm den 17 maj 1990

På utrikesutskottets vägnar

Stig Alemyr

Närvarande: Stig Alemyr (s), Pär Granstedt (c), Sture Ericson (s), Maj
Britt Theorin (s), Karl-Erik Svartberg (s), Nils T Svensson (s), Inger
Koch (m), Karl-Göran Biörsmark (fp), Bertil Måbrink (vpk), Per
Gahrton (mp), Viola Furubjelke (s), Kristina Svensson (s), Anneli
Hulthén, Eva Björne (m), Maria Leissner (fp), Bertil Persson (m) och
Ingbritt Irhammar (c).

Reservationer

1. Flyktingars rättigheter (mom. 5)

Pär Granstedt (c), Karl-Göran Biörsmark (fp), Per Gahrton (mp),
Ingbritt Irhammar (c) och Maria Leissner (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 18 börjar med "Vad
gäller frågan" och slutar med "de mänskliga rättigheterna" bort ha
följande lydelse:

Vad gäller frågan om en konvention till skydd för flyktingar undan
krig och andra katastrofer vill utskottet liksom i förra årets betänkande
konstatera att även om denna grupp flyktingar i praktiken redan
åtnjuter ett visst skydd i de flesta av Europas länder, skulle en rättslig
reglering av detta skydd vara eftersträvansvärd. En stor del av världens
flyktingar är att betrakta som s.k. *de facto* -flyktingar, dvs. flyktingar
undan krig, inbördeskrig eller andra oroligheter. Stora grupper av de

flyktingar som i dag åtnjuter UNHCRs hjälp och skydd är i själva verket att hänföra till denna kategori, inte minst vad gäller flyktingarna från Afghanistan, eller från länderna kring Afrikas horn. OAU har sedan länge enat sig om en vidare flyktingdefinition som inkluderar dessa grupper, den s.k. afrikanska flyktingdefinitionen. Även i Europa har tankar väckts på att söka en större samordning av *de facto* -flyktingars rättsliga skydd mellan de europeiska länderna. Utskottet utgår från att regeringen verkar pådrivande i en sådan utveckling som syftar till att på sikt få till stånd en internationell rättslig reglering av skyddet för s.k. *de facto* -flyktingar.

Stödet till demokratisk utveckling och respekt för de mänskliga rättigheterna, såväl inom biståndspolitikens som inom utrikespolitikens ram är av stor betydelse. Utskottet betonar behovet av att det internationella samfundet tar ansvar för att förhindra de orsaker som föranleder människor att lämna sitt land, t.ex. brott mot de mänskliga rättigheterna, krig, inbördeskrig, ekonomisk stagnation eller tillbakagång, kraftiga befolkningsökningar eller ekologiska katastrofer.

dels att utskottets hemställan i moment 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *flyktingars rättigheter*

att riksdagen med bifall till yrkande 1 i motion 1989/90:U641 delvis och till yrkande 15 i motion 1989/90:U641 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. Fria val (mom. 6)

Karl-Göran Biörsmark och Maria Leissner (båda fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 19 börjar med "Utskottet anser" och på s. 20 slutar med "anses besvarat" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att det är angeläget att utveckla ett internationellt normsystem för fria val. Sverige bör även fortsättningsvis driva denna fråga inom FN. Utskottet anser dessutom att det är angeläget att överväga möjligheterna att bygga upp en kapacitet inom FN för internationell övervakning av val. FN har traditionellt inte övervakat internationella val med åberopande av artikel 2:7 i FN-stadgan om icke-inblandning, med undantag bl.a. om det gäller självbestämmande i ett land i samband med avkolonialisering. Men enligt vad utskottet erfart pågår diskussioner om FN:s framtida roll i detta avseende. Mer institutionaliserade former för internationell valövervakning skulle kunna bli ett viktigt instrument för att stötta demokratiserings- och fredsprocesser. Utskottet utgår från att regeringen aktivt följer frågan, och därmed också verkar pådrivande för att inom FN bygga upp en kapacitet för internationell valövervakning. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att moment 6 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

6. beträffande *fria val*

att riksdagen med bifall till yrkande 10 i motion 1989/90:U641 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. Plast- och splitterkulor (mom. 8)

1989/90:UU22

Pär Granstedt (c), Karl-Göran Biörsmark (fp), Bertil Måbrink (vpk), Per Gahrton (mp), Maria Leissner (fp) och Ingbritt Irhammar (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 21 börjar med "Och att det" och slutar med "motion U645 (vpk)" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar därför motionärernas uppfattning att ett folkrättsligt förbud mot denna typ av vapen måste komma till stånd. Sverige bör ta initiativet till en förstärkning av 1980 års vapenkonvention i syfte att införa förbud mot särskilt inhumana s.k. kravallvapen, exempelvis plast- och splitterkulor. Enligt utskottets uppfattning måste FNs folkrättsdecennium göras till ett verkligt genombrott i arbetet för demokrati och mänskliga rättigheter.

Härmed tillstyrker utskottet yrkande 2 i motion U606 och yrkande 6 i motion U645.

dels att utskottets hemställan i moment 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *plast- och splitterkulor*

att riksdagen med bifall till yrkande 2 i motion 1989/90:U606 och yrkande 6 i motion 1989/90:U645 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. Internationell domstol (mom. 16)

Karl-Göran Biörsmark och Maria Leissner (båda fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 24 börjar med "Frågan om" och slutar med "motion U641 (fp)" bort ha följande lydelse:

En internationell domstol knuten till 1966 års konvention om medborgerliga och politiska rättigheter vore en viktig reform för att stärka konventionen och förbättra efterlevnaden. Orsaken till att Europakonventionen visat sig vara ett tämligen användbart instrument för att främja mänskliga rättigheter är dels att konventionen är bindande för alla stater som undertecknat den och att både mellanstatlig och individuell klagorätt finns, dels att en domstol inrättats vars beslut måste respekteras. En motsvarande domstol för FN-konventionen skulle främja efterlevnaden av konventionen. Att driva och söka förankra denna ståndpunkt internationellt är en angelägen uppgift för Sverige. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att moment 16 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

16. beträffande *internationell domstol*

att riksdagen med bifall till yrkande 6 i motion 1989/90:U641 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. Kommissarie och universitet för mänskliga rättigheter (mom. 17)

Pär Granstedt (c), Ingbritt Irhammar (c) samt Bertil Måbrink (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 24 börjar med "Liksom tidigare år" och slutar med "motion U645 (vpk)" bort ha följande lydelse:

Vad gäller frågorna om kommissarie och ett FN-universitet för de mänskliga rättigheterna instämmer utskottet i vad som anförs i motionerna U642 och i motion U645 (vpk). Sverige bör således tillsammans med övriga nordiska länder ta initiativet till en sådan institution och funktion. Syftet med kommissarie och universitet skulle vara att sprida kunskap om hur demokratiska organ kan byggas upp, hur fria val kan genomföras och hur skyddet för de mänskliga rättigheterna kan stärkas. Ett FN-universitet skulle också kunna vara en viktig informationsförmedlare mellan olika länder när det gäller demokratifrågor och frågor som rör mänskliga rättigheter i vid mening. En FN-kommissarie för de mänskliga rättigheterna skulle kunna göra värdefulla insatser för att bevaka att rättigheterna efterlevs. Det skulle därmed ligga väl i linje med strävandena inom FN att biståndsvägen främja en utveckling av respekten för de mänskliga rättigheterna.

dels att moment 17 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

17. beträffande *kommissarie och universitet för mänskliga rättigheter*

att riksdagen med bifall till yrkandena 2 och 3 i motion 1989/90:U642 samt yrkande 1 i motion 1989/90:U645 ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. UD-avdelning för mänskliga rättigheter (mom. 18)

Bertil Måbrink (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 24 börjar med "Inte heller vill" och slutar med "motion U645 (vpk)" bort ha följande lydelse:

Vad gäller frågan om en särskild avdelning på UD för frågor rörande mänskliga rättigheter får utskottet anföra följande:

Det är viktigt att arbetet i MR-kommissionen bärs upp av en stark och välinformerad opinion. Amnesty International, Internationella juristkommissionen, Röda korset, FEDEFAM m.fl. MR-organisationer har visat sig effektivare än FN. MR-rörelsen måste bli en verklig folkrörelse. Därför behöver vi insyn, kunskaper och en "brevlåda" för klagomål. Vi har i Sverige många politiska flyktingar, som skulle kunna ge mycket information. Många av utskottets medlemmar får ständigt motta nödrop om MR-brott i ett otal länder.

För att höja MR-frågornas dignitet anser därför utskottet att en MR-avdelning inrättas på UD. En sådan skulle också kunna spela en

viktig roll i UDs internutbildning och stärka ambassadernas kompetens i MR-frågor, vilket inte minst är viktigt när de gör utredningar i asylärenden åt invandrarverket.

Därmed tillstyrker utskottet yrkande 4 i motion 1989/90:U645.

dels att utskottets hemställan i moment 18 bort ha följande lydelse:

18. beträffande *UD-avdelning för mänskliga rättigheter*
att riksdagen med bifall till yrkande 4 i motion 1989/90:U645
som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

7. Revidering av internationella domstolens stadga (mom. 19)

Bertil Måbrink (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 24 börjar med "I likhet med" och slutar med "motion U645 (vpk)" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets uppfattning måste Internationella domstolen i Haag få reella möjligheter att beivra folkmordsbrott och andra brott mot mänskligheten. Det måste bli möjligt att ställa statsledare — sittande eller störtade — till svars. En fällande dom mot en folkmördare skulle bli en varning för andra och verka förebyggande.

Därmed tillstyrker utskottet yrkande 2 i motion U645.

dels att utskottets hemställan i moment 19 bort ha följande lydelse:

19. beträffande *revidering av internationella domstolens stadga*
att riksdagen med bifall till yrkande 2 i motion 1989/90:U645
som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

8. Flyktingar från Kosovo (mom. 24)

Per Gahrton (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 28 börjar med "Vad gäller frågan" och slutar med "i motion U605" bort ha följande lydelse:

I motion U605 yrkas att de jugoslavalbaner som flytt till Sverige under rådande omständigheter skall betraktas som politiska flyktingar.

Den albanska kulturen och befolkningen har under 80-talet utsatts för intensiva påtryckningar. Skolor har stängts och antalet albanska elever har kraftigt skurits ned medan serbernas kvot ökat. Sociala orättvisor, indragna barnbidrag, inskränkt hälsovård och övriga sociala rättigheter har förts in i en lag som endast gäller albaner. Lagen för lindriga politiska brott har skärpts under 1989. Om någon offentligt uttalar att Kosovo skall bli republik, kan denne förvänta sig ett fängelsestraff på 60 dagar upp till ett år. Tidigare var straffet 30 till 60 dagar. Albaner bestraffas hårdare än den övriga befolkningen. Enligt officiell statistik togs 1981—1988 500 000 albaner in för förhör av politiska skäl. Intellectuella potentiella ledare sätts i specialisolering. Många har sviter av den tortyr som förekommer där.

Mot denna bakgrund finner utskottet det rimligt att de jugoslavalbaner som flytt från Kosovo till Sverige skall betraktas som politiska flyktingar. Utskottet anser också att regeringen och invandrarverket bör skicka en delegation till Kosovo för att undersöka situationen.

Därmed tillstyrker utskottet yrkande 2 i motion U605.

dels att utskottets hemställan i moment 24 bort ha följande lydelse:

24. beträffande *flyktingar från Kosovo*

att riksdagen med bifall till yrkande 2 i motion 1989/90:U605 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

9. Turkiet och MR-kommissionen (mom. 28)

Bengt Hurtig (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 32 börjar med "Möjligheterna att tillsätta" och slutar med "motion U624 (vpk)" bort ha följande lydelse:

Sverige bör även verka för att MR-kommissionen tar upp Turkiets allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna till behandling och därefter tillsätter en särskild rapportör som skall övervaka att Turkiet efterlever sina internationella åtaganden vad avser respekten för de mänskliga rättigheterna.

Därmed tillstyrker utskottet yrkande 3 i motion U624.

dels att utskottets hemställan i moment 28 bort ha följande lydelse:

28. beträffande *Turkiet och MR-kommissionen*

att riksdagen med bifall till yrkande 3 i motion 1989/90:U624 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

10. Handeln med Iran, Irak och Turkiet (mom. 32)

Bertil Måbrink (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 33 börjar med "Ekonomiska sanktioner" och på s. 34 slutar med "motion U655 (vpk)" bort ha följande lydelse:

I motion U655 yrkas att handeln med Iran, Irak och Turkiet skall hållas på lägsta möjliga nivå mot bakgrund av dessa länders kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Utskottet får konstatera att vårt lands handelsförbindelser med dessa länder inte påverkats av deras brott mot mänskliga rättigheter och att handeln med länderna växer snabbt. Utskottet anser att en ökad handel med dessa diktaturer hjälper regimerna att fortsätta folkförtrycket. Utskottet delar därmed den uppfattning som framförs i motion U655 om att handeln med Turkiet, Iran och Irak bör hållas på minsta möjliga nivå.

Därmed tillstyrker utskottet yrkande 7 i motion 1989/90:U655

dels att utskottets hemställan i moment 32 bort ha följande lydelse:

32. beträffande *handeln med Iran, Irak och Turkiet*
att riksdagen med bifall till yrkande 7 i motion 1989/90:U655
som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

1989/90:UU22

11. Stöd till Östra Timor och Västpapua (mom. 38)

Bertil Måbrink (vpk) och Per Gahrton (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 39 börjar med "Det är åter" och slutar med "motion U630 (vpk)" bort ha följande lydelse:

Eftersom den indonesiska regeringen inte på något vis hörsammar det internationella samfundets krav på demokrati och självbestämmande för det timoresiska folket och västpapuanerna utan i stället fortsätter sitt folkmord är det enligt utskottets uppfattning den svenska regeringens skyldighet att

- initiera att frågan om Västpapas status tas upp till förnyad behandling i FN. Irian Jayas självbestämmande är en chimär. Förfarandet då Västpapua röstade för att ingå i Indonesien hade ingen förankring bland folket,
- att uttala stöd för biskop Belos förslag till att FN finansierar en folkomröstning om Östtimors självbestämmande,
- erkänna att det förekommer väpnat motstånd i Östtimor och på Västpapua mot Indonesiens annektering.

Med det ovan anförda tillstyrker utskottet yrkandena 2 och 5 i motion U618 (mp) och yrkande 5 i motion U630 (vpk).

dels att utskottets hemställan i moment 38 bort ha följande lydelse:

38. beträffande *stöd till Östra Timor och Västpapua*
att riksdagen med bifall till yrkandena 2 och 5 i motion 1989/90:U618 samt till yrkande 5 i motion 1989/90:U630 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

12. Krav på Sveriges utträde ur IGGI och biståndssamarbete med Indonesien (mom. 41 och 42)

Bertil Måbrink (vpk) och Per Gahrton (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 40 börjar med "Vad gäller yrkandena" och slutar med "motion U630 (vpk)" bort ha följande lydelse:

I motionerna U618 (mp) och U630 (vpk) yrkas att Sverige skall lämna samarbetsorganet Intergovernmental Group on Indonesia. Utskottet stöder denna uppfattning eftersom det svenska observatörskapet av Indonesien kan uppfattas som att vi stöder det brott mot mänskliga rättigheter som förekommer på de indonesiska öarna. Enligt utskottets uppfattning skall även Sverige avbryta alla former av biståndssamarbete med Indonesien så länge som landet bryter mot folkrätten. Sverige skall även i Världsbanken agera för att det barnbegränsningsprogram i Indonesien som finansieras bl.a. av Världsbanken avbryts.

Därmed tillstyrker utskottet yrkande 4 i motion U618 och yrkandena 2 och 3 i motion U630.

1989/90:UU22

dels att utskottets hemställan i momenten 41 och 42 bort ha följande lydelse:

41. beträffande *krav på Sveriges utträde ur IGGI*

att riksdagen med bifall till yrkande 4 i motion 1989/90:U618 och yrkande 2 i motion 1989/90:U630 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

42. beträffande *biståndssamarbete med Indonesien*

att riksdagen med bifall till yrkande 3 i motion 1989/90:U630 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

13. Initiativ om fredssamtal och folkomröstning (mom. 48)

Per Gahrton (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 44 börjar med "Något enskilt nordiskt" och slutar med "avstyrks därmed" bort ha följande lydelse:

"För att konflikten i Västsahara, den sista kolonin i Afrika, skall få sin slutliga lösning behöver dock ytterligare ansträngningar göras. Enligt utskottets uppfattning bör därför Sverige gå i spetsen för ett nordiskt initiativ för att trycka på Marocko så att en folkomröstning kommer till stånd i Västsahara. Regeringen bör även ta initiativ för att fredssamtalen återupptas mellan Polisario och Marocko. Utskottet avslutar sig därmed till vad som anförs i motion U627.

Därmed tillstyrks yrkandena 1 och 2 i motion U627 (mp).

dels att utskottets hemställan i moment 48 bort ha följande lydelse:

48. beträffande *initiativ om fredssamtal och folkomröstning*

att riksdagen med bifall till yrkandena 1 och 2 i motion 1989/90:U617 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Särskilda yttranden

1. Minnesår för Amerikas indianer

Bertil Måbrink (vpk) anför:

Jag noterar att utskottet vill påminna om hur urbefolkningarna i USA påverkats av Amerikas "upptäckt" för snart 500 år sedan. Vidare noterar jag att utskottet förutsätter att 500-årsjubileet år 1992 i många av de berörda länderna kommer att inkludera uppmärksamhet även på de mörka sidorna av Amerikas historia. I arbete med stödet för urbefolkningarnas rättigheter vill jag inte utesluta att en kommitté för de överlevande indianerna kan behöva tillskapas.

2. Stöd till UNHCR

1989/90:UU22

Karl-Göran Biörsmark och Maria Leissner (båda fp) anför:

Folkpartiet har i andra sammanhang, bl.a. i anledning av biståndsbudgeten, motionerat om att Sveriges stöd till UNHCRs verksamhet bör öka med 100 milj.kr. utöver regeringens förslag.

